Mr. V. Janusonis
W347 S4948 C.T.H. "G"
Dousman, Wis. 53118

1978 /VASARIS-FEBRUARY/ Nr. 2 (96) $1.00

LIETUVOS NACIONALINĖ M. MAŽVYDO BIBLIOTEKA

ATVIRO ŽODŽIO MĖNRAŠTIS

# akiračiai

## IŠ SEIMO FLORIDOJE

# NAUJI VĖJAI VLIKE?

Kai Vlikas pasiskelbė 77-tųjų metinį seimą laikysiąs Floridos Petrapilyje (St. Petersburge), ne viena galva sukrypavo abejojimu: kažin ar gera bus Vlikui propaganda iš tokio pasirinkimo? Mat, apie tą vietovę buvo garsas, kad tai grynai pensininkų gyvenvietė, ir kad ten esą reta sutikti žmogų jaunesnį kaip septynių dešimčių. Esą, ten žmonės renkasi gyvenimo baigt, kaip seni drambliai į Afrikos Drambių Slėnį. Nejaugi ir Vliką jau būtų apėmęs seno dramblio kompleksas?

Tačiau, tenai atsidūrus, beregint paaiškėjo, kad tame Petrapilyje susikūrusi lietuvių kolonija beesanti netgi smarkiai gyvybinga. Gal dėl to, o gal ir dėl kitko, Vliko seimas čia pasirodė irgi daug gyvybingesnis už eilę savo pirmatakų.

### ARTYN PRIE TIKROVĖS

Jau pernai, Vašingtone, buvo matyt ženklų, kad Vliko vadovų mąstymas ima leistis iš pompastiškos retorikos padebesių prie dalykiško tikrovės vertinimo. Dabar ėmė atrodyt, kad per metus vėl gana žymiai ta linkme pažengta. Tą lyg ir liudijo paties Vliko pirmininko K.J. Valiūno pradinė kalba seime, kuri, nors ir tebeturėjo savo stiliuje tam (šiek tiek iškilmingam) momentui deramo puošnumo, šį kartą nežaižaravo bravūriškais priesaikavimais ir jau neva pasiektų ar greit pasieksimų pergalių aptrimitavimais. Tai buvo greičiau tik blaivus tautos ateitim besisielojančių lietuvių **tikėjimo** dėstymas.

Vienas iš reikšmingų ir viltingų ženklų toje kalboje buvo, pavyzdžiui, pasisakymas, kokia politikos samprata vadovautis dabar geriausiai dera Vlikui ir, tur būt, mums visiems kitiems. Būtent, politika, sakė, esanti—ar gal bent nuo šiol mums turėsianti būti?—**realių galimybių kiek galint sėkmingesnio panaudojimo menas.**

Tokia politinės veiklos samprata, tačiau, dar toli gražu nėra įsisąmoninta nei apskritai visų mūsų veikėjų, nei netgi šio Vliko seimo dalyvių didokos dalies. Betgi pusė jų, gal sąmoningai, ar bent netyčia, jau ir šio seimo eigoje pasielgė, lyg būtų tikrai nusisukę nuo fantazijose susvajojamų projektų ir apsisprendę dairytis tik realių galimybių.

Vilius Bražėnas, Lietuvos Atgimimo Sąjūdžio atsarginis atstovas seime (šalia trijų tenai buvusių formaliai įgaliotų) labai energingai protestavo ir apeliavo seimo plenume prieš politinės komisijos, anot jo, savavališką pasielgimą su jo pasiūlytu rezoliucijos projektu. Mat, komisija to pasiūlymo ne tik nerekomendavo seimui priimti, bet nerado reikalo nei pranešti, kad toks buvo pateiktas.

Prezidiumas leido V. Bražėnui pačiam pasiūlyti savo rezoliucijos projektą tiesiai plenumui. Jisai siūlė kategoriškai pareikšti, kad komunistinei diktatūrai Sovietų Sąjungoje, taigi ir **Sovietų okupacijai Lietuvoje išsilaikyti padeda Vakarų kraštų valdžios,** duodamos sovietams finansinę, technologinę ir politinę paramą. Todėl siūlė, kad Vlikas nutartų raginti Vakarų kraštuose įsipilietinusius lietuvius **naudoti tų kraštų žinių tarnybas ir politinį procesą** jų valdžioms įtaigoti, kad jos liautųsi rėmusios Sovietų komunistinę diktatūrą...

Ankstesniuose Vliko seimuose (gal net ir pernykščiame) tokia taip aukštai siekianti rezoliucija būtų buvusi priimta greičiausia be jokių nudelsimų, skubotu delnų paplojimu. Bet dabar dalis atstovų suabejojo, jei ne pirmąja, tai bent antrąja siūlymo dalimi. Mat, naudoti Amerikos ir kitų Vakarų kraštų **žinių tarnybas ir net politinį procesą** specifiniams mūsų interesams į tų kraštų politiką įsprausti—mūsų visų rankos tokiam dalykui toli toli per trumpos. Vliko nutarimas—raginti lietuvius daryti tai, prie ko jie tikrai nė iš tolo negalėtų prieiti—atrodytų visiškai nerimtas. Vieni matyt jau suvokė tokio pasiūlymo nerealumą, kiti—dar ne. Balsuojant, ar svarstyti tą „komisijos nuslėptą" rezoliuciją, 16 balsavo prieš svarstymą, 16—už. Tai reiškė—nesvarstyt ir nesivaikyt neralių „galimybių".

### NETIKĖTAS PASIŪLYMAS

Lietuvos valstybės atkūrimo deklaracijos 60-ties metų sukaktuvėms artėjant, Vliko seimo dėmesys buvo planingai sutelktas ties valstybingumo (savos valstybės turėjimo) idėja. Tai temai buvo skirtos dvi paskaitos: dr. J. Kaslo apie Lietuvos valstybę bei jos reikšmę praeity ir dr. A. Štromo apie Lietuvos valstybingumo galimybes ateity. Pirmoji paskaita buvo tikrai gera, naudinga ir reikalinga visiems dėl kurių nors priežasčių **nepakankamai susipažinusiems su Lietuvos valstybės istorija.** Tik—nejaugi kaip tik toki ir buvo susirinkę į šį seimą? Argi nederėtų Lietuvos valstybingumo idėjos puoselėtojams tokią **valstybingumo istorijos pamoką** išmokti kur nors kitur ir kada nors anksčiau, negu Vliko seimo posėdyje?

Su Vliko paskirtim daug organiškiau suaugusi buvo antroji paskaita. Ir tai kaip tik todėl, kad dr. Štromas nesileido į abejotino patikimumo pranašystes apie ateitį, o kalbėjo daugiausia apie tai, kas galima ir reikia **daryti dabar,** kad būtumėm

**(tęsinys sekančiame pusl.)**

## turinyje

**APIE EKSTREMIZMĄ — PAS MUS IR KITUR**

*Trys žymūs išeivijos kultūrinio ir visuomeninio gyvenimo atstovai — Kazys Almenas, Algimantas Gureckas ir Vytautas Kavolis — svarsto ekstremizmo priežastis, jų tikslus, priemones ir visuomenės reakciją prieš kraštutiniųjų išpuolius.*

**MATAU DVI MOTINAS...**

*Pokalbis su lietuviškai rašančiu Izraelio rašytoju Icchoku Meru.*

**LIETUVIAI IR LENKAI**

*Naujas disidentinis žvilgsnis į tragiškai susiklosčiusius lietuvių-lenkų santykius ir jų ateities perspektyvą.*

**ŽVILGSNIS Į LIETUVĄ**

*Šį kartą plačiau stabtelėjame ties viena didžiausių mūsų tautos nelaimių — alkoholizmu.*

**SKILTYS, KRONIKA, POLEMIKA**
**SPAUDOS APŽVALGA**
**LAIŠKAI, ATGARSIAI**

## LAISVĖS LIETUVAI

Nepriklausomybė.

Tai žodis, kuris lietuvių istorijoje neturi sau lygių. Žodis, kurį kartojame jau šešiasdešimt metų,—nuo tada, kai Vilniuje, 1918 m. vasario 16-tą Lietuvos taryba paskelbė mūsų valstybės atstatymą. Šimtmečių senumo mūsų valstybingumas vėl įleido šaknis į Lietuvos žemę ir į lietuvio sąmonę. Valstybingumas, kurio nepajėgia iš tautos sąmonės išrauti nei 1940 m. kraštą okupavusi sovietų jėga.

Ką ši sukaktis mums reiškia šiandien. Lyg istorijos ekrane skrenda mintys ir žodžiai: laisvė, teroras, tiesa, laisvė, jėga, knyga, Sibiras, laisvė, pažanga, cenzūra, sąžinė, kraujas, laisvė, teisė, deportacijos, kova, viltis, laisvė, smurtas, prievarta, melas, laisvė...

Ką reiškia laisvė, kai jos netenki,—apie tai tūkstančiams šio krašto moksleivių ir milijonams televizijos žiūrovų praeitą mėnesį priminė lietuvis jūrininkas Simas Kudirka. Lietuvoje laisvės ir nepriklausomybės niekada nepergyvenusiems moksleiviams nereikia aiškinti laisvės svarbos. Jų laisvės šūkiai aidi Kauno gatvėse ir Vilniaus stadionuose. Laisvės ir nepriklausomybės tėvynėje reikalauja trijų milijonų tauta.

Niekas šiandie nebegarbina nei hitlerių, nei stalinų. Į istorijos šiukšlyną buvo išmesta fašistinė priespauda Ispanijoje ir Portugalijoje. Laisvės Rytų Europai šiandie reikalauja net ir Vakarų komunistai. Nebėra pasaulyje žmonių, kurie dar tikėtų į priespaudos amžinybę. Miršta visi prispaudėjai. Nemiršta tik laisvės troškimas.

Vasario 16-tąją prisimindami neabejojame, kad ir mūsų tautai laisvė atimta tik laikinai.

Kauno moksleiviai ir Vilniaus studentai reikalauja laisvės Lietuvai. Drauge su jais laisvės Lietuvai reikalaujame ir mes.

# NAUJI VĖJAI VLIKE?

**(atkelta iš 1-mo psl.)**

visada pasirengę pasitikti anksčiau ar vėliau atgysiančią Lietuvos valstybę.

Visų pirma, dr. Štromo teigimu, dar galima, bet jau nebeatidėliojant reikia **sutvarkyti tebegyvų Lietuvos valstybės elementų tęstinumo mechanizmą.** Lietuvoje, sako, didelį įspūdį daro įvairiais būdais patiriamas faktas, kad dar yra veikiančių ir pripažįstamų Lietuvos diplomatinių atstovybių—pasiuntinybių ir konsulatų. Bet prelegentas pasisakė buvęs gana nemaloniai nustebintas, kai radęs čia tas atstovybes lyg ir atkirstas nuo šaknų tos valstybės, kuriai jos atstovauja. Anoj pusėj, esą, niekas nė neįtaria, kad Lietuvos atstovybių užnugaryje **nėra struktūros**, išplaukiančios iš Lietuvos konstitucijos nuostatų, į kurią struktūra tos atstovybės būtų atremtos ir kuri užtikrintų atstovybių tęstinumą, nenutrūkstantį jų aprūpinimą naujais pareigūnais, esamiesiems iš rikiuotės iškrintant. Prelegentas pabrėžė, kad iš tikrųjų tai **tokia struktūra yra, tik jos mechanizmas kažkodėl stovi neužvestas.** O tai esą labai negerai.

Tą mechanizmą užvesti, sakė Štromas, gali tik vienas asmuo, būtent, Lietuvos Diplomatijos Šefas **Stasys Lozoraitis**, kuriam nepriklausomos Lietuvos valstybės konstitucijoje nustatyta tvarka yra atitekusios ir **respublikos prezidento prerogatyvos.** Dr. Štromas skatino Vliką neatidėliojant kreiptis į tą asmenį su paakinimu, kad jis **bent dabar pagaliau** panaudotų tas savo prezidentines prerogatyvas ir paskirtų Lietuvos ministrą pirmininką, kuris, pagal konstituciją, būtų ir jo įpėdinis. Be to, A. Štromo manymu, būtų tikslinga panaudoti prezidentines prerogatyvas ir dar vienam svarbiam konstituciniam aktui. Tai, esą, turėtų būti laikinis (nepaprastos padėties) įstatymas, kuriuo Vlikas—toks, koks yra, ar gal bendrai visų sutarta prasme reformuotas—būtų padarytas Lietuvos seimo (parlamento) moduliu. Tam moduliui—laikinam kondensuotam parlamento pakaitalui—esą, gal turėtų būti suteikta teisė pritarimu ar nepritarimu aktyviai dalyvauti tolesniame nepriklausomos Lietuvos konstitucija paremto mechanizmo veikime.

Jei kas būtų iš anksto prasitaręs, kad toks pasiūlymas bus pateiktas Vliko (taip, Vliko!) seime, ir pateiktas ne pašnibždomis uždarame kokios komisijos posėdyje, o per garsiakalbius seimo plenume, ir būtų tikinęs, kad toks siūlytojas nebus nei nušvilptas, nei nutryptas nuo tribūnos, tai būtų buvę natūralu prašyti viešpaties atleidimo tokiam naiviam pranašui už nežinojimą, ką kalba. Nesgi čia buvo siūlymas Vlikui be rezervų pripažinti garsiuosius „Kybartų aktus“, prieš kuriuos Vlike juk apie keliolika metų buvo taip atkakliai kovota, ir dėl kurių Vlikas tik tada nurimo, kai buvo įtikintas, kad niekas nebesikėsina daryti iš tų aktų konkrečių išvadų... Tais aktais paliktosios prezidentinės prerogatyvos Vlike buvo—o dažnam gal dar ir ligšiol tebėra—anatema. Todėl staigmena buvo ne tiek tai, kad dr. Štromas, to gal nė nežinojęs, dabar atėjo į Vliką su tokiu pasiūlymu, kiek tai, kad seimas visa tai sutiko plojimu ir vėliau priėmė netgi apytikriai to siūlymo linkme nukreiptą rezoliuciją. Kas galėjo pamanyt!

## NEPRIKLAUSOMYBINĖ PROGRAMA

**Nepriklausomybinės programos** terminas jau kuris laikas prieš šį seimą buvo matomas ir girdimas: *Sėjos* žurnale, Londono studijų dienose ir gal dar šen ten. Bet ką tai reiškia, regis, buvo suvokiama gana įvairiai ir, pasirodo, dažniausia klaidingai. Vieni manė, kad tai strategijos planas Lietuvos nepriklausomybei atkovoti. Kiti tarė, kad tai būsimosios Lietuvos valstybės santvarkos bruožai ar net konstitucijos projektas. Dar kiti manė, kad gal tai tvarkaraštis dabartinei Lietuvos ūkinei sistemai grąžinti į privatine nuosavybe ir privatine iniciatyva pagrįstąją. O iš tikrųjų tai tais žodžiais pasirodė besanti vadinama **alternatyva dabartinei Lietuvos padėčiai**... kurios sukūrimo iš išeivijos anąmet pageidavo T. Ženklys *Akiračiuose* paskelbtame straipsnyje „Ko mes tikimės iš išeivijos“.

Tiesa, ta „alternatyva“ irgi nedaug aiškesnė už „nepriklausomybinę programą“. Bet dabar A. Štromas Vlikui konkrečiais pavyzdžiais paaiškino, ką turi galvoje apie tai kalbėdamas jis pats, Ženklys ir kiti tenai, anapus apie tuos dalykus mąstantieji. Tai ne konstitucija, ne ūkinė bei socialinė ateities santvarka, o tik keli dėsniai, dėl kurių, esą, visiems reikia būti aiškiai susitarusiems dar prieš nepriklausomybės grįžimą; dėsniai, kuriais būtų sutarta vadovautis pačioj atgaunamos nepriklausomybės pradžioj, **kad esamajam režimui žlugus, jo alternatyva būtų ne chaosas, o iš anksto numatyta provizorinė tvarka.**

Klausimai, į kuriuos, anot A. Štromo, reikia turėti iš anksto apgalvotus ir sutartus atsakymus, esą keli. Pavyzdžiui:—Kokių Lietuvos sienų siekiame? Kas bus pripažinti Lietuvos piliečiais? Kokia ir kaip nustatoma bus atsakomybė už nusikalstamą kolaboravimą su dabartiniu režimu? Kokia pagrindinių žmogaus teisių samprata bus vadovaujamasi ir kokia bus tų teisių apsaugos praktika? Ar bus išlaikyti (arba pagerinti) teigiamieji dabartinio režimo įgyvendinti patvarkymai, kaip nemokamas gydymas, nemokamas mokslas ir kt.?

Vlikas, anot dr. Štromo, turėtų nebedelsdamas imtis iniciatyvos sudaryti tam tikrą komisiją ar kitaip pavadintą sambūrį, kuriam būtų pavesta išdiskutuoti tuos klausimus ir suformuluoti aiškius atsakymus. Lietuvoje, esą, dažnas apie tuos dalykus galvoja, bet ten nėra galimybės tuo susirūpinusiems susirinkti ir ten visa tai aptarti bei reikalingus atsakymus sutarti. Tik čia, laisvėje, tik išeivijos mąstytojai, sako, gali ir todėl turi tai padaryti.

Į tuos svarstymus siūlė įtraukti ne tik Vliką sudarančių politinių grupių veikėjus, bet ir daugiau „gerų galvų“ iš šalies, pvz., „iš Santaros intelektualų, arba kaip profesorius Vardys,... gal pridėti kaikuriuos naujuosius ateivius ir paňašiai“... Jų visų sutarti atsakymai ir būtų ta „nepriklausomybinė programa“, kurią reiktų paskui pertransliuoti į Lietuvą, kad tenai turimais būdais ji būtų plačiai išpopuliarinta, o laikui atėjus būtų ir panaudota.

Ir šis pasiūlymas Vliko seimo plenume buvo sutiktas nerezervuotais plojimais. Niekas nepareiškė nepasitenkinimo nei dėl to, kad pasiūlymas buvo motyvuotas ištrauka iš *Akiračių*, nei kad į tos programos rengimą buvo pasiūlyta įtraukti „Santaros intelektualus“ ir dar kažkokius kitus su Vliko statuto paragrafais nesuderintus personažus.

## KODĖL TAIP SKLANDU?

Šulų, kadaise sudėjusių kone visą savo veikėjišką energiją į keliolika metų trukusią kovą prieš kiekvieną užuominą, kad gal būtų gera išlaikyti ne tik diplomatinių Lietuvos atstovybių, o ir prezidento institucijos funkcionavimą,—tų Vliko šulų Vlike jau beveik nebeliko. Tai kovai kadai lojaliai simpatizavusių jų įpėdinių šiame seime irgi nebedaug tebuvo. Nuo to meto, kai Vlikas su savo seimais ėmė gastroliuoti kasmet vis kitame Š. Amerikos kontinento pakraštyje, į tuos seimus susirenka, tegu ir ne jauni, bet daugiausia vis kiti Vliko grupių įgaliotiniai. Penkiolika „partijų“ turi teisę deleguoti 45 atstovus. Bet tik vienuolika šį kartą atsiuntė po tris. Už veržlumą ujamieji frontininkai kukliai teatsiuntė du, mažlietuvis buvo tik vienas, o dvi grupės—„ūkininkai“ ir „tautininkai“—visiškai nepasirodė. Iš pasirodžiusių 36-ių, nutarimus priimant balsavo tik 32. 18 buvo iš Floridos, daugiausia iš St. Petersburgo kaimynystės. Regis, net 20 iš 36-ių šio seimo dalyvių tame vaidmenyje buvo pirmą kartą, ir vos koks aštuonetas galėjo pretenduoti į maždaug prityrusių Vliko veikėjų arba net jo veteranų vardą. Todėl nenuostabu, kad A. Štromo net ir labai neortodoksiški, bet įtaigingai išdėstyti pasiūlymai tokiai visuotinei seimo narių daugumai pasirodė neginčytinai patrauklūs. Jeigu vienas kitas iš veteranų tarpo ir suvokė tų siūlymų neortodoksiškumą ir vietomis net aiškų priešingumą tradicinei Vliko politikai, tai plojimų sutramdytas nesiryžo visiems girdint paprieštarauti. Vliko seime buvo susirinkę visai nebe tie, kurie Vliko „politiką darė“ prieš 25-30 metų. Tik todėl čia ir galėjo „kitoks vėjas“ gana drąsiai pūstelėti.

## ATSTOVAI IR „RABINAI“

Niekas Vliko seimo plenume nesuabejojo ir nepasvarstė, ar kalbamieji pasiūlymai (ar bent vienas katras iš jų) būtinai reikalingi priimti. Arba, ar jie praktiški, ar bus iš jų kokios apčiuopiamos naudos. Pagaliau, ar jie realistiški, ar įmanomi įvykdyti. Klausimų buvo, bet tik dėl smulkmenų greičiau apie tai, **kaip** tuos pasiūlymus vykdyt, o ne apie tai, **ar** juos vykdyt. Žodžiu, seimo plenume nebuvo pareikšta jokių rezervų nei dėl vieno, nei dėl kito A. Štromo kalboje išdėstyto pasiūlymo. Tik vienas klausytojas kiek baimingai suabejojo:—ar kitos vyriausybės pripažintų **tik dabar** užsieniuose rekonstruotus kokius nors Lietuvos vyriausybinius organus? Dr. Štromas „nupūtė“ tą abejonę labai drastiškai:—O mums nusispjaut!—atrėžė jisai. Girdi, svarbu tik, kad patys pripažintumėm...

Ir vėl seimas prapliupo plojimais, nes visiems gi patiko toks narsus paaiškinimas. Taigi abu dr. Štromo pasiūlymus Vliko seimo plenumas sutiko tik su aiškiu, nerezervuotu pritarimu.

Bet kai tie spalvingi siūlymai ir skatinimai perėjo per Vliko „rabinų“ karšyklas—pirma dar seimo komisijose, bet ypač vėliau „galutinėj redakcijoj“—ir kai po trejeto savaičių jie pasirodė laikraščiuose įsprausti tarp tuzino kitų seimo neva nutarimų (Nr. 3 ir 6), tai nei dr. Štromas, nei seimo dalyviai tikriausiai juose nebeatpažino savo sakytų ar girdėtų minčių. O seime nebuvusieji iš tų „nutarimų“ neįgys nė žaliausio supratimo, kas iš tikrųjų ten buvo kalbėta ir manyta nutarti. Naujas vėjas iš tikrųjų bus pūstelėjęs dar tik atviroj Vliko „didžiojoj salėj“, bet, pasirodo, nepasiekė uždaro „mažojo kabineto“. Jame suglaistyti seimo neva nutarimai liudija, kad tenai ne tik naujo vėjo, o ir šviežio oro dar mažoka.

**V. Rastenis**

akiračiai

The Lithuanian Monthly — Published monthly, except August and December, by Viewpoint Press, Inc., 6821 South Maplewood Avenue, Chicago, Ill. 60629. Subscription rates: $8.00 annually in the U.S., $8.00 in foreign countries; $1.00 per copy. Second class postage paid at Chicago, Ill.

° Šio numerio redakcija: D. Bielskus, K. Drunga, L. Mockūnas, Z. Rekašius, dr. T. Remeikis, dr. E. Vaišnienė, H. Žemelis; spaudos grafika A. Kurausko; administratorius K. Avižienis.

° Redakcija atsako už nepasirašytus straipsnius. Straipsniai, su kurių turiniu redakcija nesutinka, spausdinami tik pasirašyti. Slapyvardžiais pasirašyti straipsniai nepageidaujami. Skaitytojų laiškai turi būti pasirašyti ir laiškų skyriuje jie spausdinami, jei jų turinys liečia AKIRAČIUOSE svarstytus dalykus. Laiškai kitomis temomis gali būti spausdinami kaip straipsniai.

°Metinė 10 numerių prenumerata JAV - se — $8.00; kituose kraštuose — $8.00; atskiro nr. kaina — $1.00. Prenumeratas ir aukas čekiais ar pinigine mis perlaidomis prašome išrašyti AKIRAČIŲ vardu ir pasiųsti aukščiau nurodytu adresu.

SPAUDA IŠEIVIJOJE

# IŠEIVIJA SPAUDOS VEIDRODYJE

## PREZIDENTAI IR SUTARTYS

Pereitų metų gale išeivijos spaudoje pasirodė VLIKo pranešimai apie VLIKo pirmininko K. Valiūno ir Ukrainos „prezidento" Mykolo Liwycki pasirašytą draugiškumo ir bendradarbiavimo sutartį. Ši vadinamoji sutartis šitaip skamba:

*Pagarbiai minėdami jų ilgaamžio valstybingumo vaizdingųjų apraiškų—Ukrainos Centrinės Tarybos 1918 m. sausio 22 dienos nutarimo, paskelbusio X-XII šimtmetyje gyvavusią ir Kievo Didžiosios Kunigaikštystės vardu vadinusiąsi Ukrainos valstybę nepriklausomos Ukrainos Tautine Respublika ir Lietuvos Valstybės Tarybos 1918 m. vasario 16 dienos akto, atstačiusio Mindaugo 1253 metais sukurtąją Lietuvos valstybę kaip Nepriklausomos Lietuvos Respubliką,-60-ies metų sukaktį,*

*Vyriausio Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto Pirmininkas ir Ukrainos Tautinės Respublikos Prezidentas (egzilyje) sutinkant Lietuvos ir Ukrainos atitinkamoms institucijoms,*

*S U T A R Ė*

*1. siekti glaudesnio bendradarbiavimo mūsų tautų iš sovietinės priespaudos išsivadavimo šventojoje kovoje, stiprinant ir derinant išsilaisvinimo pastangas, vedančias į galutinį tikslą—Lietuvos ir Ukrainos pilnos nepriklausomybės atstatymą,*
*ir*
*2. valstybių nepriklausomybę atgavus, tęsti mūsų tautų istorinę tradicinę draugystę, plėtoti kultūrinį bendradarbiavimą ir puoselėti draugiškus tarpusavio valstybinius santykius.*

Šitoks reklaminis VLIKo pranešimas apie pasirašymą sutarties su save apsiskelbusiu prezidentu tėra, mūsų nuomone, noras vaidinti tą vaidmenį, kuris jau senai yra išeivijos visuomenės atmestas, kaip nerealus ir neturįs jokios juridinės ar politinės reikšmės.

Egzilinių vyriausybių ir visokių prezidentų idėja buvo gan populiari emigrantų sluoksniuose pirmaisiais pokario metais. Vienok vakarų valstybės tokias egzilines vyriausybes atsisakė pripažinti. Tik ambicingi ir labai konservatyvių pažiūrų emigrantai lenkai ir ukrainiečiai tokių vyriausybių ir prezidentų žaidimą tęsė toliau, vis labiau nutoldami ir nuo savo visuomenės svetur, ir nuo savo tautos tėvynėje.

VLIKas irgi yra bandęs panašias vyriausybes kurti. Dėl pagarsėjusių Kybartų aktų jis net buvo suėjęs į konfliktą su Lietuvos diplomatine tarnyba. Dėl to iškilo metų metais nusitęsusi polemika, kuri neigiamai atsiliepė VLIKo prestižui ir veiklai, nes viešai deklaruotas laisvinimo darbas praktikoje buvo pakeistas partiniais ginčais, rietenomis ir visokiais mitų kūrimais.

Tačiau, atrodo, istorija kartojasi iš naujo. VLIKo pirmininkas vėl sugalvojo, kaip tituliarinis valstybės galva, pasirašinėti sutartis su save apsiskelbusiais prezidentais. Už tai net gavo Ukrainos nepriklausomos valstybės ordiną.

Ši iškilminga ordinų kabinėjimo ir sutarčių pasirašymo režisūra dar kartą parodo, jog VLIKas ir apie jį susispietę mirusių ar beišmirštančių partijų likučiai ir 1978 metais dar tebegyvena svajonių pasaulyje...

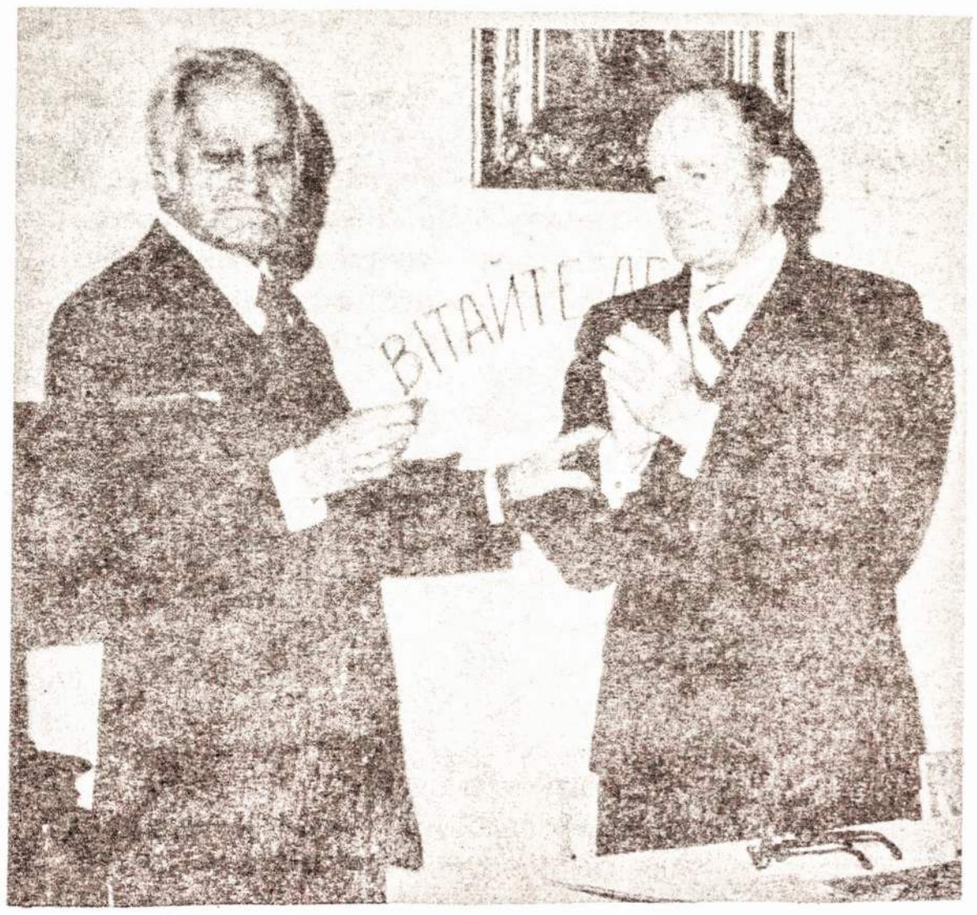


*Du „prezidentai": Valiūnas ir Liwicki*

## VLIKo SEIMAS

Floridoje įvykęs VLIKo seimas šią ką tik minėtą mūsų prielaidą kaip tik patvirtino. Į tą seimą suvažiavo penkiolikos gyvų ir mirusių organizacijų 36 atstovai. Jie išklausė nežinomo autoriaus (ghostwriter) parašytą VLIKo pirmininko pranešimą ir A. Štromo ir B. Kaslo paskaitas.

Kaip mus informuoja seime dalyvavusieji, A. Štromas buvo šių metų VLIKo seimo dėmesio centre. Jo mintys atsispindi ir kaikuriuose seimo priimtuose nutarimuose. A. Štromas, neseniai pasitraukęs iš Lietuvos, be abejo, yra gabus kalbėtojas ir turi nemažai patrauklių idėjų. Deja, ne visos jos yra realios ir atitinkančios dabartinę politinę padėtį bei mums naudotinus laisvės siekimo metodus. Štromas yra optimistas, šalininkas kurti popierines institucijas ir grįžti vėl prie seniai užmirštų Kybartų aktų, kurie, jo manymu, padės atkurti Lietuvos suverenumą.

To pasėkoje ir buvo priimtas toks seimo nutarimas:

*Seimas pataria VLIKo Tarybai ir Valdybai susisiekti su Lietuvos Diplomatine Taryba, stengiantis išsiaiškinti, susitarti ir imtis atitinkamų veiksmų Lietuvos valstybiniam tęstinumui sutvirtinti ir siekti jo pilnaties atkūrimo.*

Sakoma, jog priėmus šį nutarimą, VLIKo pirmininkui neužilgo teks važiuoti į Romą tartis tuo reikalu su Lietuvos Diplomatijos Šefu S. Lozoraičiu.

Šiame seime nebebuvo atstovaujama „amžiną atilsį" Lietuvos Ūkininkų partija, nes nebeliko jos narių. Neatstovauta ir Lietuvių Tautinis Sąjudis. L. Tautinio Sąjudžio nedalyvavimas turėjo kitokių priežasčių. VLIKas buvo pasiryžęs pravesti nutarimą, pasmerkiantį buv. tautininkų pirmininkės E. Čekienės šmeižtus prieš Br. Nemicką. Kai tautininkai nerado šalininkų, sutinkančių ginti E. Čekienės pozicijas, tai sugalvojo geriau į seimą nevažiuoti. Tautininkų vadai tikėjosi, kad, jiems nedalyvaujant seime, reikalas bus greičiau užmirštas. Tačiau VLIKo seimas vis dėlto priėmė tokį nutarimą:

*Seimas sveikina VLIKo aiškų nusistatymą prieš sovietines provokacijas ir smerkia visus tuos, kurie sąmoningai ar nesąmoningai pasiduoda joms ir tuo pasitarnauja Lietuvos okupantui.*

Pagal VLIKo aiškinimus, seimai kiekvienais metais šaukiami skirtingose vietovėse, idant aktyvesnės ir didesnės lietuvių kolonijos galėtų susipažinti su VLIKo veikla. Pasirinkimas paskutinįjį seimą ruošti Floridoje tuo būdu suteikė atitinkamą svorį šiai didėjančiai pensininkų kolonijai. Tokiu būdu „partijas" atstovaujančių asmenų sąraše šiais metais beveik pusę sudarė floridiečiai pensininkai.

Ar tai tik nėra ženklas, kad ir VLIKas ruošiasi pensijon?

## IR „REORGAI" „SEIMAVO"

Savo destruktyvinei veiklai Čikagoje aptarti „reorgai" irgi turėjo savo vadinamos tarybos suvažiavimą. Kai visa jų veikla remiasi tik kitų kaltinimais ir šmeižtais—patiems nieko nedarant—tai ir suvažiavime nebuvo kas daryti, išskyrus kalbėjimą ir valgymą.

Įdomu, vis dėlto, pastebėti, jog tą vadinamą suvažiavimą sveikino ALTos pirmininkas K. Bobelis, vysk. V. Brizgys ir konsulė J. Daužvardienė. Dėl pirmųjų dviejų sveikintojų netenka stebėtis. Pirmasis padėjo „reorgams" susiorganizuoti, o antrasis palaimino jų skaldomąjį darbą. Tačiau konsulei sveikinti tokią ekstremistų atskalūnų organizaciją, atrodo, buvo neapgalvotas veiksmas.

Suvažiavimo dėmesio centre, be abejo, buvo jų vado V.P. Dargio pranešimas. V.P. Dargis, kaip dabar įprasta Lietuvoje sakyti, „davė atkirtį" visiems „reorgų" priešams. Štai keletas ištraukų iš tos „klasiškos" kalbos, parodančių, kokios demagogijos griebiasi visuomenės pajuokoje atsidūrę kraštutinieji.

*Antra Frontininkų politinė nedorybė (savižudiška mūsų tremties kovai dėl Lietuvos laisvės!) yra beatodairinis ir nediskriminuojantis bendradarbiavimas su tėvynės okupantu ir jo siųstais visokių rūšių (K.G.B.) agentais ir kitokio plauko batlaižiniais quislingais!!! Frontininkų bendradarbiavimas su „Akiračių" grupele (kaip visiems žinoma, „Akiračiai" yra laisvai leidžiami platinti okupuotoje Lietuvoje)—irgi dar vienas! frontininkų barzdukinių ideologų „perlas"; kai tuo tarpu jie propaguoja tautinį solidarumą, kaip jų pagrindinę ideologinę gairę!!! Tai politinis pariziejiškumas trečiame laipsnyje!!!*

Užsiminęs apie spaudą „reorgų" vadas padėkoja *Naujienoms*, ir, kaip dabar Lietuvoje mada sakyti,—visų pirma jų „tauriajam redaktoriui Gudeliui". Dėkoja dar ir voldemarininkų *L. Lietuvai*, o tautininkų *Dirvai* atskaito pamokslėlį:

*Mes didžiuojamės savo kuklumu—nesifotografavomės ir nerašėme korespondencijų mums draugiškai spaudai (ypač čia dėkoju tiesiam ir tiesą remiančiam visų lietuvių dienraščiui „Naujienoms" ir jo tauriam redaktoriui ponui Gudeliui! Taip pat dėkoju „Laisvai Lietuvai" ir jos redaktoriui didžiam patriotui ponui Šimkui! Dėkoju taip pat tautinės minties „Dirvai", kuri nors ir visaip barzdukinių frontininkų „partorgų" spaudžiama ir įtaigojama, ne tik spausdino objektyvias žinias (R) Lietuvių Bendruomenę, bet ir neceriomonialiai „išpašolvonino" buvusį Čikagos korespondentą už tipišką frontininkišką tendencingumą! Gaila šiuometinis korespondentas „Dirvai" iš Čikagos yra kitos politinės spalvos, bet ta pati kopija buvusio plunksnagriaužio!).*

Tačiau stipriausias mūsų „reorganizuoto" vado argumentas—priešų koliojimas:

*Tik prisiminkime jų intrigas ir machinacijas*

**(tęsinys 5-me psl.)**

ATEITIES PERSPEKTYVOS

# LIETUVIŲ-LENKŲ SANTYKIŲ KLAUSIMU

Mūsų santykiai su lenkais—kaip ir su visais kitais kaimynais—painūs ir sudėtingi. Vis dėlto, su lenkais jie gal turi mažiau istorinio tragizmo, negu su vokiečiais ar rusais. Buvo su lenkais visko, bet nebuvo didelio kraujo praliejimo, o tai yra svarbu. Bene vienintelės piautynės buvo ties Širvintais ir Giedraičiais, ir jos nėra tokios didelės, nes kraujo ten buvo pralieta ne taip jau daug,—žymiai mažiau, negu kovose su kryžiuočiais ar santykiuose su rusais.

Patekęs į išeiviją žmogus aiškiai pajunti, jog šiuo metu išeivijoje su lenkais santykiai yra daug aštresni, negu pačioje Lietuvoje. Lietuvoje senosios problemos pamažu pamirštamos.

Esu buvęs ir Lenkijoje. Kalbantis su lenkų inteligentais atrodė, kad, labai didele dalimi, senosios sąskaitos ir ginčas dėl Vilniaus lenkų jau yra nustumtos į istoriją. Didelė dauguma lenkų šviesesnės visuomenės Vilnių jau pripažįsta Lietuvai. (Yra, tiesa, ir tamsesnių žmonių, kurie žiūri kiek kitaip.)

Tas pat jaučiasi ir emigracijoje, bent jau tarp tų lenkų, kurie spiečiasi aplink *Kultūros* žurnalą, t.y. tarp lenkų išeivijos šviesiausios dalies.

Mano manymu, kokių labai gilių, esminių, labai reikšmingų ir, potencialiai, kruvinų ginčų su lenkais ateityje, tur būt, ir nebegali būti. Gali, tiesa, dar būti kaikurių smulkmenų—dėl Punsko, dėl Seinų,—bet, tiesą pasakius, tai vis dėlto smulkmenos.

Lietuvoje yra nemažas lenkų nuošimtis Vilniaus apylinkėse, bet jis yra labai savotiškas. Tai žmonės be aiškios tautinės sąmonės; dažnai (nors nevisada) tai sulenkėjusių lietuvių palikuonys. Dalis jų po truputį lietuvėja, nors gana lėtai ir nežymiai. Tokių atvejų pasitaiko ypač Trakų, Dubingių apylinkėse. Dalis jų, padedant valdžiai, rusėja. Todėl lenkų nuošimtis Lietuvoje mažėja, bet ne tiek lietuvių, kiek rusų naudai. Tai faktas, nemalonus tiek mums, tiek lenkams.

Lenkija šiuo metu Lietuvai daro teigiamos įtakos ta prasme, kad per ją ateina labai nemažai informacijos iš Vakarų. Lenkų spauda, kuri Lietuvoje yra daugiau ar mažiau laisvai prieinama, duoda daug daugiau informacijos ir joje galima išskaityti tarp eilučių daug daugiau, negu lietuvių ar rusų spaudoje. Lenkų televizija, kurią žiūri visas Kaunas, yra beveik neblogesnė už suomių televiziją, kurią žiūri Talinas. Atsidūręs Vakaruose, aš susiduriu su visa eile kultūrinių reiškinių, kurie galėtų atrodyti nauji. Man jie, ačiū Dievui, nėra tokie jau labai nauji, kadangi visa tai skaičiau lenkiškai. Ta prasme Lenkija duoda Lietuvai nemaža naudos. Dar daugiau—labai didelį įspūdį Lietuvoje palieka tokie dalykai kaip Lenkijos maištai ir sukilimai, rodantieji, kad iš valdžios **galima** išreikalauti kaikurių nuolaidų. Tai sunkus, tragiškas, didelės įtampos reikalaujantis dalykas, bet lenkai savo atkaklumu ir revoliucingumu įrodė, kad tai yra galima.

Lenkijoje šiuo metu yra netgi tam tikra pusiausvyra tarp liaudies reikalavimų ir valdžios—savotiška dvivaldystė, nes *Darbininkų gynimo komitetas* Lenkijoje yra beveik tokios pat jėgos autoritetas, kaip ir valdžia. Tai labai retas reiškinys. Tarybų sąjungoje kolkas to dar nėra. Tiesa, Sacharovas ir jo artimieji jau virsta tokiu alternatyviniu moraliniu autoritetu, bet dar **tiktai moraliniu.** Žmonės jau žino, kad geriau kreiptis į Sacharovą, ne į valdžią. Yra netgi anekdotų, pamokomų anekdotų. Susitinka, sako, du rusų darbininkai ir kalbasi. Vienas klausia:

— Ar girdėjai, kad degtinės kainą pakels? Dvigubai!

— Ne,—atsako antrasis,—taip nebus, Sacharovas neleis.

Lenkijoje jau susikūrė tam tikras politinis alternatyvinis autoritetas. Tai yra didžiulis reiškinys, pirmas toks Rytų Europoje. Jis suteikia daug vilčių visai Rytų Europos plėtotei. Lietuvoje apie tai daugiau ar mažiau žinoma.

Daro įspūdžio Lenkijos katalikų kova, kuri yra labai atkakli. Lenkų oficialioji hierarchija, tiesą pasakius, laikosi geriau, negu Lietuvos oficialioji hierarchija. Lietuvoje disidentinių pozicijų laikosi daugiau žemutiniai kunigijos sluoksniai, o Lenkijoje—ligi pačių aukščiausiųjų. Labai nemažą įspūdį daro tas Lenkijos atkaklumas ginant savo teises— žmogiškąsias, tautines, suverenines,—kuris Lenkijoje yra labai įsiūbavęs ir duoda labai teigiamų rezultatų.

Neseniai įvyko toks dalykas. Po Vakarų pasaulį važinėjo Adamas Michnikas—vienas iš pačių populiariausių lenkų disidentų. Tai labai jaunas vaikinas (žymiai jaunesnis, pavyzdžiui, už mane), su kuriuo turėjau progos Varšuvoje susipažinti. Paskui visiškai netikėtai susitikau su juo Paryžiuje. Pavažinėjęs po Vakarus, kur kalbėjo visiškai atvirai, be jokios vidinės cenzūros, Michnikas grįžo į Lenkiją ir buvo tuoj pat areštuotas, drauge su keliais kitais savo draugais. Kilo labai didelis protestų sąjūdis Vakaruose ir, po poros savaičių, jis ir jo draugai buvo paleisti. Tai parodo, kad tarp disidentizmo ir valdžios Lenkijoje yra nusistovėjusi tokia labai neaiški pusiausvyra. Ta prasme—kaip tam tikras pavyzdys—Lenkija politiškai yra Lietuvai naudinga.

Labai rekomenduočiau visiems susipažinti su neseniai *Kultūros* žurnale vykusiu ginču: dėl lietuvių-lenkų santykių, dėl Vilniaus,—dėl visko. Ypatingai mūsiškiai—lietuviai—tenai prisiminė tas senąsias sąskaitas. Lenkai, tuo tarpu, kalbėjo žymiai taikingesniu tonu. Lietuvių tonas buvo gana agresyvus, ir tai, mano manymu, buvo klaida, nes *Kultūra* mums Vilnių pripažįsta. Tuo klausimu nemažai kalbėjau ir su Michniku. Jis, ir visa jo grupė, supranta mūsų aspiracijas ir į Vilnių, ir į nepriklausomą gyvenimą, ir visą kita. O kadangi tai yra tas alternatyvinis autoritetas Lenkijoje, kuris turi tikrybę ateityje vaidinti ir didesnę rolę negu kad dabar jis vaidina, tai su jais palaikyti santykius mums yra tiesioginė prasmė.

## MINI-DIALOGAS APIE EGZISTENCIJOS GALIMYBES SVETIMŲJŲ „GLOBOJE"

Akiračiai: Ar galima būtų kietą klausimą?

Venclova: Kuo kietesnis, tuo geriau.

A.: Šiuo metu mes turim viską, ar beveik viską, kas normaliai reikalinga tautos egzistencijai...

V.: Na, ne viską.

A.: Turim literatūrą, turim toli pažengusią kultūrą, mokslo institucijas. Žodžiu, turim tą, kas tautos egzistencijai reikalinga—maždaug taip.

Toji mūsų tautos dalis, kuri buvo ilgesnį laiką vokiečių okupuota, šitų būtinybių neturėjo, todėl jie ir sugermanėjo. Lenkų įtakoj atsidūrusi pietinė tautos dalis—jotvingiai taip pat ištirpo. Iš rusų įtakos tuo tarpu mes buvom išsprukę tik 20 metų. Tiksliau—dvidešimt du metus. Ir prieš nepriklausomybę buvome rusų įtakoje, ir dabar toje pat įtakoje esame. O vis dėlto turime galimybę egzistuoti kaipo tauta. Galimybę, kurios nebūtume turėję nei vokiečių, nei lenkų „globojami". Tai būtų lyg ir savotiškas įrodymas, kad, visgi, sovietinė santvarka panaikino tą tautų kalėjimą ir sudarė sąlygas tautoms egzistuoti. Mes, kaip tauta, juk ir esam pavyzdys tautos, kuri nebeegzistuotų, jei būtų patekusi vokiečių ar lenkų įtakon.

V.: Čia labai kietas ir, sakyčiau, provokacinis klausimas...

A.: Jis toks ir turėjo būti.

V.: Gerai. Labai gerai. Plačiau šį klausimą paliečiu savo paskaitoj (žiūr. *Metmenų* 1977 m. nr. 34).

Pirmiausia, vokiečių ir lenkų įtakoje buvo nedidelės mūsų tautos dalys, o rusų „globoje" visas tautos kamienas. Jau vien dėl to tas, kas buvo rusų įtakoje, labiau išliko. Antra, vokiečiai ir lenkai asimiliaciją vykdė daug labiau civilizuotomis priemonėmis negu rusai, tuo būdu asimiliacija kėlė mažesnį protestą ir buvo sėkmingesnė. Trečia, kad mes dabar turime tvirtesnę kultūrą negu septynioliktame amžiuje, tai faktas. Bet kad toji kultūra yra sunkiame ir rimtame pavojuje, ir kad toji kultūra Lietuvoje šiuo metu plėtojasi nenormaliomis sąlygomis (o išeivijoje taip pat plėtojasi ne visai normaliomis sąlygomis, nes čia nėra kompaktiškų lietuviškų masių, arba jos yra tik Čikagoje ir Tabor farmoje)— tai irgi faktas. Todėl galima kalbėti apie mūsų kultūros sustiprėjimą lyginant su XVII-tuoju amžiumi, bet negalima kalbėti apie jos stiprumą lyginant su idealiomis aplinkybėmis, kurios tuo tarpu nerealizuotos.

Kad lenkų, kaip žymiai stipresnės kultūros įtaka XVII-me arba ypatingai XVIII-me amžiuje buvo mūsų kultūrai pragaištinga, tai neabejotina. Šiuo metu lenkų kultūra plėtojasi beveik tokiose pačiose nenormaliose aplinkybėse, kaip ir mūsų. Jų kultūros lygį galima lyginti su mūsų kultūros lygiu. XVII-me amžiuje tur būt net visai nebuvo galima lyginti: lietuvių kultūra buvo provincialinė, lenkų—daugiau europinė (ir dėl to turėjo daugiau asimiliacinės įtakos). Šiuo metu jos yra palyginamos, arba, kaip sakoma matematiškai, bendramatės. Todėl jos yra daugiau ar mažiau lygiavertės, ir dėl to ypatingo pavojaus lenkų kultūra dabar mums sudaryti negali. Jeigu atsirastų normalios sąlygos ir tiek lietuvių tiek lenkų kultūra imtų plėtotis visiškai savarankiškai, laisvomis sąlygomis (kaip galbūt ir rusų kultūra, duok jai Dieve!), tai mano manymu, jos yra pasiekusios tokį laipsnį, kada jos turi bendrą matą, maždaug lygią vertę (nepaisant to, kad tautos yra skirtingo dydžio), ir jų santykiai galėtų viena kitą tik praturtinti, bet ne asimiliuoti vieną kurią iš jų.

O dėl to, kad Tarybų sąjunga panaikino tautų kalėjimą, tai aš pats esu atsakinėjęs įvairiom progom, kad taip nėra. Į tą klausimą yra atsakinėjęs Solženicynas, Sacharovas ir kiti žmonės, su kurių nuomonėmis aš neturiu pagrindo nesutikti.

Tautų kalėjimas egzistuoja gerokai skirtinga forma negu caro laikais, daugeliu atžvilgiu (nors gal ir nevisais) dargi žymiai blogesne forma. Žymiai gausiau, negu caro laikais, yra institucijų tautinėmis kalbomis, bet jų vaidmuo dvilypis—tiek konstruktyvus, tiek destruktyvus (sovietizuojantis). Šiame kalėjime yra ir pati rusų tauta, ir jo likvidavimas jai pačiai būtų naudingas. Bet tai jau atskiros paskaitos tema.

Na, jei jau pradėjau, galiu dar papasakoti linksmesnę istoriją, kuri man pačiam atsitiko kalbantis su Michniku dar Varšuvoje. Mums bekalbant, Michnikas ir klausia:

— O kaip? Gal, vis dėlto, darykim uniją?

— Na, žinau,—sakau,—dėl unijos šimts jį žino. Visvien geriau unija su lenkais, negu su Tarybų Sąjunga. Jau vien dėl to, kad jūsų mažiau.

— O kur būtų sostinė, Vilniuj ar Krokuvoj?

— Žinai,—atsakiau,—dėl manęs gali būti ir Krokuvoj. Svarbu, kad karalius būtų lietuvis.

Tokie daugiau ar mažiau humoristiški pokalbiai tarp lietuvių ir lenkų disidentų vyksta. Bet egzistuoja ir tam tikras savitarpio supratimo, savitarpio atleidimo, savitarpio interesų suvokimo procesas. Man rodos, jog tai labai svarbus dalykas, ir kad su lenkais mums bus daug lengviau rasti bendrą kalbą, negu su kaikuriais kitais kaimynais. Nors, mano manymu, tą bendrą kalbą reikia rasti su visais. Nuo lenkų pradėti gal būtų paprasčiausia, nes jie dabar labai neblogai junta mūsų situaciją, mūsų reikalus,—bent tie šviesieji lenkų sluoksniai, su kuriais vieninteliais ir verta bendrauti. Tai aš, tarp kitko, pajutau Londone, kur su lenkais turėjau kaikurių pokalbių. Kaip žinote, lenkai yra dabar paskelbę *Kultūroje* nepriklausomybinę programą, kur pripažįstama, kad Lvovas yra ukrainiečių, kad Vilnius yra lietuvių,—nors tai jiems ir skaudu, nes šie miestai susiję su Lenkijos tradicija. Iš lenkų pusės tai yra pozityvus ir reikšmingas žingsnis, kurį turėtume pasveikinti ir į jį atsiliepti. Normaliomis demokratinėmis sąlygomis, kurios, tikėkimės, ilgainiui atsiras, Lenkijoje turės būti apsaugotos lietuvių mažumos teisės, o Lietuvoje lenkų mažumos teisės. Gal bus ir kai kurių sienų korektyvų, bet, žinoma, nedidelių. Manau tada tarp Lenkijos ir Lietuvos bus glaudžių kaimyniškų kontaktų (nors, aišku, nevedančių į kokią naują uniją).

**Tomas Venclova**

# LIETUVIŲ-LENKŲ SANTYKIAI — VIA MOSCOW

Lietuvių-lenkų santykiai šiuo metu turi ir kitą—oficialiąją—dimensiją, kuriai atstovauja komunistinė Lenkijos vyriausybė ir LTSR pareigūnai. Praeitų metų lapkričio 3 dieną, Maskvoje vykstančių Spalio revoliucijos minėjimo pertraukos proga, į Lietuvą trijų dienų vizitui buvo atvykusi Lenkijos partinė-vyriausybinė delegacija, vadovaujama LJDP (lenkų kompartijos) pirmojo sekretoriaus Edvardo Giereko. Ta proga Gierekas savo kalbose paminėjo ne tik ekonominius Lenkijos ryšius su Lietuva, bet ir lenkų tautinės mažumos Lietuvoje interesus:

*Čia, Vilniuje, kaip ir kaimyniniuose rajonuose, ir iš viso jūsų respublikoje, gyvena daug lenkų. Mes džiaugiamės, kad jie aktyviai dalyvauja Tarybų Lietuvos vystyme, kad aukštai vertinamas jų indėlis į respublikos socialinę, ekonominę ir kultūrinę raidą. Kartu mes reiškiame dėkingumą už jiems užtikrintas sąlygas mokytis gimtąja kalba, išsaugoti ryšius su lenkų kultūra, palaikyti kontaktus su Lenkija.*

Gierekui, kurio vyriausybės padėtis—dėl ekonominių bėdų ir opozicijos spaudimo—yra labai sunki, be abejo buvo naudinga pasirodyti kaimyniniame krašte gyvenančių lenkų interesų saugotoju. Ta pačia proga Lietuvos kompartijos vado P. Griškevičiaus pasakytose kalbose apie dabartinėje Lenkijos teritorijoje atsidūrusių lietuvių interesus užuominų nėra.

Griškevičius taip pat yra lankęsis Lenkijoje, valstybinės Sov. Sąjungos delegacijos sudėtyje. Tačiau ir tuomet nepastebėjome jo išskirtinio dėmesio Lenkijos lietuviams.

Nuotraukoje—Petras Griškevičius (kairėje) ir E. Gierekas.

# IŠEIVIJA...

**(atkelta iš 3-čio psl.)**

*prieš Alto pirmininką Dr. Kazį Bobelį! Ar neateina į jūsų organizmą, mieli sesės ir broliai bendruomenininkai, noro vemti, kad matome tokį begėdišką sabotažą mūsų tėvynei atgauti laisvę kovoje su rusišku bolševikiniu okupantu!*

Gydytojui Dargiui be abejo žinoma, jog vėmimas, tai natūrali organizmo reakcija, kai reikia pašalinti iš vidurių tai, kas nebesuvirškinama. Nesistebime, kad ir gerbiamam „vyr. reorgui" savo paties žodžių besiklausant, pasireiškė šitokie norai. Nes suvirškinti tokį nepraustaburniškumą tikrai nelengva, net ir reorganizuotiems skrandžiams.

Po tokios kalbos, žinoma, broliams „reorgams" nieko kito nebeliko, kaip... palinkėti vienas kitam gero apetito.

### PASTURGALIS PAGAL DIEVO VALIĄ...

*Naujienų* bendradarbis Juozas Šmotelis šitaip išmintingai baigia savo straipsnį (Nr. 297, 1977.XII.19):

*Dėl pasturgalio nėra ko ginčytis. Visi esame sutverti Dievo pagal jo pavidalą—ką pats Sutvėrėjas turėjo, tą ir mums davė. Tik sliekams ir niekos vertiems sutvėrimams Jis panašaus pasturgalio nedavė. Tokia yra Dievo valia.*

Kokiame kitame lietuviškame laikraštyje jūs rasite tokio įdomaus pasiskaitymo?

### KRUPAVIČIUS IR BENDRUOMENĖ

Krikščionys demokratai, patys daug prisidėję prie Bendruomenės skilimo ir vadinamų „reorgų" suorganizavimo, dabar bando kaltę primesti kitiems, tuo tikslu panaudodami net prel. M. Krupavičiaus autoritetą.

*Tėvynės Sarge* (Nr. 2, 1977 m.), straipsnyje „Prelatas M. Krupavičius ir Pasaulio Lietuvių Bendruomenė", jie šitaip aiškina:

*Prelatas M. Krupavičius sielojosi dėl PLB neišaugimo ir jos neatlikimo jai skirto vaidmens. Ir jam mirus, jos padėtis nepasikeitė. Priešingai, joje anksčiau Krupavičiaus pasmerktos tendencijos pagilėjo. Tik jam neteko sulaukti to meto, kada jos vadovaujančiuose organuose liko vienos srovės veikėjai su savo simpatikais bei sekėjais ir kada Bendruomenės narių tarpe išsivystė opozicija, kurią iš aukščiau betramdant, įvyko jos skilimas. Bet jos nelaimei, jai vadovaujantieji asmenys nenumatė ir nenumato kito kelio padėčiai taisyti, kaip tik visus opozicininkus griežtai pasmerkti ir apkaltinti juos Bendruomenės skaldymu. Ir čia buvo pamirštas jau senas Krupavičiaus įspėjimas, kad beatodairiška „savų rankų" politika prives prie to, kas ne visi norės Bendruomenėje pasilikti. Išmintingas vadovavimas negali ne tik privesti, bet ir prileisti prie vadovaujamos organizacijos skilimo. Jei Krupavičius pagrindiniu demokratiško vado uždaviniu laikė tarnavimą žmonėms, tai Bendruomenėje buvo labiau įvertintas valdančiojo autoritetas už vadovaujančio tarnavimą. Išeivijos sąlygomis autoritetinis valdymas nėra veiksmingas.*

Demokratinėje visuomenėje išbandytas kelias padėčiai taisyti—rinkimai. Keista, kad tokių elementarių dalykų nesupranta žmonių grupė, besivadinanti demokratais.

### „SĖJOS" REDAKCIJA PASITRAUKĖ

Paskutiniame *Sėjos* numeryje (Nr. 2, 1977 m.) redaktorius L. Šmulkštys ir redakcinė kolegija pranešė, kad jie iš pareigų pasitraukė. Jų atsisveikinimo žodyje, tarp kitko, taip rašoma:

*S ė j a puoselėjo tradicines varpininkų, demokratų, liaudininkų tautines bei demokratines idėjas, ji ėjo Vinco Kudirkos, Kazio Griniaus, Mykolo Sleževičiaus, Felicijos Bortkevičienės, Albino Rimkos, Zigmo Toliušio, Jurgio Krikščiūno ir kitų pramintu keliu, skleidė lietuvių išeivijos toleranciją, žmoniškumą ir tautinę vienybę. Per daugiau kaip aštuonerius metus S ė j a išvarė gražų ir našų spaudos barą. (...)*

*Šiuo metu baigti rinkimai Lietuvos Valstiečių Liaudininkų Sąjungos vadovybės, kuri rinks S ė j o s žurnalo leidėją—Varpininkų Leidinių Fondo valdybą, o ši savo keliu pasirinks laikraščio redaktorių. Todėl, išleisdami šį S ė j o s numerį, savo darbą baigia Varpininkų Leidinių Fondo valdyba, S ė j o s redaktorius ir redakcinės kolegijos nariai, linkėdami būsimiems S ė j o s leidėjams ir redaktoriams geriausios sėkmės.*

Tas pasitraukimas, atrodo, yra surištas su naujos valstiečių liaudininkų valdybos išrinkimu, kurioje dauguma yra „reorgų" šalininkai, kuriems be abejo, dabartinė *Sėjos* redakcijos linija nepatinka, nes *Sėja* pasisakydavo prieš Bendruomenės skaldytojus ir nebijodavo realiau pasvarstyti ryšių su Lietuva klausimus.

Todėl nereikia stebėtis, jog dabartinei *Sėjos* redakcijai reikėjo pasitraukti.

**Vyt. Gedrimas**

ŽVILGSNIS Į EKSTREMISTUS

# NEPAJĖGUMAS IR KOVA PRIEŠ KAVIARO ĖDIMĄ

*Ekstremizmas—toli gražu ne nauja apraiška, pastaruoju metu tačiau įgijusi ypatingo aktualumo. Tai ypač ryškiai matyti Vokietijoje, ryšium su Baader-Meinhoff grupe ir su ja susietais įvykiais. Netrūksta ekstremistų, nors žinoma kitokio lygio bei kategorijos, ir mūsų tarpe. Tai tema, kuria pakalbame ne taip mažai, bet apie kurią (išskyrus polemiką su ekstremistais) nedaug tesame parašę. Verta tad į šį reiškinį pažvelgti iš šalies. Pateikiame čia Vytauto Kavolio, Algimanto Gurecko ir Kazio Almeno pokalbį, įvykusį Vašingtone 1977 m. lapkričio 5 d. ir vėliau perrašytą iš magnetofoninės juostelės—Red.*

*Almenas*: Problema yra ir amžina, ir šiuo metu kaip tik aktuali pasidarius. Gal ji aktuali pasidarė todėl, kad mes gyvename, palyginant, labai nuobodžius, ramius laikus. Žmonės neturi ko jaudintis, tai jaudinasi dėl durnių. Taip, kad kartais atrodo, tarsi viena iš svarbiausių demokratiškos visuomenės problemų būtų kaip sugyventi „with the lunatic fringe", kurio atitinkamo vertimo į lietuvių kalbą taip ir neturim.

*Kavolis*: Mėnulio pakraščiai.

*Gureckas*: Dabar, kada žmonės mėnuly vaikščioja, tai jau ne visai tas... Per konkretu.

*A.*: Mano tezė yra, kad tai problema iš paikystės. Esamos padėties nepakankamo įvertinimo pasėka. Toji problema, iš tiesų, smulki ir neverta tokio susijaudinimo, kurį ji yra sukėlusi. Pats tas mūsų susijaudinimas taipogi atspindi tuos ramius laikus, kuriuose gyvename. Reiškia, neturim dėl ko jaudintis, tai jaudinamės dėl varijotų. O tas mūsų jaudinimasis juos kaip tik skatina.

*G.*: Tas tai tiesa.

*K.*: Priklauso kaip pažiūrėsi. Apskritai, demokratija yra gana trapi valdymosi sistema, ir jos ratus gali kartais tam tikrose sąlygose labai maža grupė ekstremistų gerokai sukrėsti. Demokratija priklauso nuo tarpusavio pasitikėjimo, nuo tam tikrų prielaidų, nuo pagarbos. Visa tai yra labai trapūs dalykai. Todėl aš į ekstremistus žiūrėčiau rimtai.

*A.*: Bet kad aš turiu galvoje kitą kompaniją. Ne ekstremistus. Ekstremistai yra toks visgi garbingesnis terminas. Žinoma, kadangi čia yra laipsnio reikalas, tai kur brėši tą brūkšnelį? Man atrodo, jis visgi egzistuoja. Reiškia, ekstremistai dar vistiek yra visuomenės dalis, ir jie turi tam tikrų tikslų—ją pakeisti, ją į kokią nors pusę pastumti. O čia kalbame apie žmones, kurie yra už visuomenės ribų. Pavyzdžiui, kad ir tai—jie yra už satyros ribų. Ekstremistus galima satirizuoti, nes jie veikia tam tikrose visuomenės priimtose ribose ir jiems satyra yra pavojinga. O jau „lunatic fringe" yra visai už satyros ribų. Imkim kad ir *Naujienų* tą puolimą prieš *Tėvų namelius brangius*, ar panašiai. Ot, pabandyk atsisėsti ir sakyk, „aš parašysiu satyrą ta tema". Paskui, parašęs, paskaityk ir palygink su tuo, ką *Naujienos* parašo... Pajusi bejėgiškumą. Satyra čia nieko nebegali!

*K.*: Satyra jau parašyta. Patys prieš save pasirašę.

*G.*: Aišku iš kur tas kyla. Dėl to, kad satyrai reikalinga pertempti dalykus. Bet kadangi dalykai jau yra patempti iki nesąmonės, tai jinai turi kapituliuoti.

*A.*: Žinoma, aš jų nebandau lyginti, bet tie Baader-Meinhoff ir t.t., kurie grobia lėktuvus, irgi yra už tos minėtos ribos. Jie yra už satyros ribos, ir antra, jie neturi jokių iliuzijų apie tos visuomenės pakeitimą, ar panašiai.

*G.*: Viena iš jų savybių yra tai, kad jų tikslų neįmanoma definuoti.

*K.*: Čia aš ne visai sutikčiau. Jų tikslai, gal būt, ir nėra aiškiai definuojami, bet gana aišku, prieš ką jie protestuoja. Jie jaučiasi apsupti visuomenės, kuri perdaug patenkinta pati savimi ir savo pasiektu patogiu gyvenimo būdu, kuriame, sakysim, pagrindinėse gatvėse negalima surasti knygų krautuvių, ir žmonių gyvenimas nukrypęs visiškai į medžiaginių gėrybių garbinimą. Nežinau, kiek pilnai tai išsakytų Baader-Meinhoff ir panašių teroristų kovos objektą, bet tai yra, prieš ką jie protestuoja.

*G.*: Čia juos kai kas kairiaisiais klasifikuoja. Ar jie kairūs ar ne, sunku pasakyti, bet, mano supratimu, jie yra gana aiškūs anarchistai. Nesiskiria perdaug nuo anarchistų, kurie Ispanijos pilietiniame kare dalyvavo. Sutinku su tuo, kad tai yra taikoj gyvenančios visuomenės problema, ir tai dviguba prasme. Taikoj gyvenanti visuomenė jaudinasi dėl jų, ir jie patys yra iš tos taikoj gyvenančios visuomenės išaugę. Didelių krizių metu tokiem nėra progos pasireikšti, todėl, kad rimtesnės problemos užgožia žmones. Čia toks tikrai buržuazijos žaislas pasidarė.

*K.*: Bet kodėl, sakysim, iš tų 68-tų metų studentų revoliucionierių atsirado teroristai Vokietijoj, bet ne Prancūzijoj arba Amerikoj? Tasai sąjūdis, protesto banga, buvo nė kiek ne mažesnė, o gal net didesnė, Amerikoj ir Prancūzijoj. Tuo tarpu, Prancūzijoj iš tų žmonių išaugo vadinamieji naujieji filosofai, kurie, nors save ir laiko kairiais žmonėmis, iš esmės gina anglosaksų filosofų pragmatistines, prieš dvidešimt metų išpopuliarėjusias pozicijas. Kodėl Prancūzijoj iš to protestuojančio jaunimo tarpo kilo toks gana sveikas, nors intelektualiniai nelabai jaudinantis, naujųjų filosofų sąjūdis, Amerikoje visai viskas aptilo ir integravosi, o Vokietijoje kažkokiu būdu išsivystė visą visuomenę gąsdinanti, nors labai maža, teroristų grupė? Ar nėra čia ir to, kad vokiečių visuomenė neturi įsitvirtinusių demokratinių tradicijų, kuriose visokie protesto veiksmai būtų absorbuojami ir normalizuojami?

*G.*: Ot, nenorėčiau sutikti su prielaida. Dėl Prancūzijos tai nežinau gerai, bet dėl Amerikos... Mes turėjome „Symbionese Liberation Army", mes turime tą, berods, „New World Liberation Army" Kalifornijoj, kuri dar šiek tiek veikia.

*K.*: Bet jie niekada nebuvo tiek įgąsdinę visuomenės, kaip Baader-Meinhoff įgąsdino vokiečius.

*G.*: O,—„Symbionese Army" vienu laiku buvo gerokai sukračius! Ne vienas tų merginų ir ponių bandymas nušauti Fordą...

*K.*: Čia, atrodo, Fordo išrinkimui ir pakenkė. Kadangi į jį šaudė moterys...

*A.*: Kad baisiai skystos tos ten moterys! Atrodo, vistiek, tie Baader-Meinhoff kažkaip kitokie...

*K.*: Šėtoniškiau atrodo vokiečių veiksmai.

*G.*: Atsiminkit, tie „Symbionese Army" daugumoj žuvo, ir jie gana efektyviai reiškėsi ir kovėsi. Panaši tai grupė. Jų tikslai panašūs, atrodo. Aš nenorėčiau sutikt su Vytautu. Aš tai pavojų vistiek matau. Tų fanatikų ar ekstremistų visada mes turim, tas tiesa, bet šitokių smurtą vartojančių fanatikų... Tiesa, vienu laiku buvo gana daug teroristų devyniolikto šimtmečio gale, dvidešimto pradžioj. Bet paskui tos priemonės buvo aprimę. Dabar vėl nauja banga ateina. Ir, man atrodo, demokratijai gali būt pavojinga. Kada jau atakuoja pačius kertinius asmenis kaip Vokietijoj, jie gali demokratiją jei ne paralyžuoti, tai bent gerokai išmušti iš pusiausvyros.

*K.*: Devyniolikto amžiaus gale teroristų veiksmai būdavo beveik visuomet nukreipiami prieš autoritetinius režimus. Prieš diktatorius, prieš karalius, o dabar jie nukrypsta dažniausiai prieš demokratines institucijas, prieš liberalus, prieš nuosaikiuosius. Prieš socialistus, kurie **kaltinami** nuosaikumu. Jie atakuojami dėl to, kad neišpildo kurio nors kraštutinio reikalavimo, kad yra perdaug nuosaikūs, perdaug nuobodūs, perdaug nedramatiški. Man atrodo, kad toji teroristų akcija dažnai kyla iš dramatinės struktūros pasigedimo šiandieniniame gyvenime.

*G.*: Čia, man atrodo, gerai pasakyta. Iš dyko buvimo.

*K.*: Aš tai laikau rimtu dalyku. Gyvenime reikalinga tam tikra dramatinė struktūra. O tai yra stambus moderniosios civilizacijos trūkumas, statąs ją pačią į pavojų, kad ji tas dramatines struktūras eliminuoja kaip praeities dalyką, kaip prietarą, kaip kažką surištą su religija, ir dėl to iš esmės abejotiną. Tuo tarpu žmogiškajame charakteryje yra reikalavimas gyventi dramatiškai. Ne kiekvieną dieną, ne visada, ne visiems, bet tam tikrais momentais gyvenime turi būti surandami individualų gyvenimą viršijantys dramatiški struktūriniai principai. Veiksmai, kuriuose būtų galima dalyvauti reikšmingai ir su emociniu įkroviu.

*A.*: Gali būt. Kiek skaičiau, ta vadovė, kuri nužudė pagrobtą industrialistą, paklausta „Ko jūs siekiat, kodėl ta kryptim nuėjot?" atsakė, kad „man koktus tas kaviaro ėdimas". Vokiškai dar gražiau: „Das Kaviarfressen eckelt mich!"

*K.*: Rimtas motyvas.

*G.*: Ne kad dramatiškumo demokratijoje visai jau trūktų, bet kad mada yra užėjus, kuri viską nori nuvertinti, nudramatinti. Ne madoj herojai, ne madoj dramatizmas, o tai gal ir suteikia psichologinių sunkumų kai kam. Man rodos, kad tų dramatiškumo pavyzdžių galima rasti.

*A.*: Aš abejoju. Pavyzdžiui, nebėra tokio dramatiškumo, kurį kadaise religija suteikdavo. Kai, pavyzdžiui, Velykos nebuvo tik laisva nuo darbo diena, bet buvo drama, tikras pergyvenimas. Ot, tokio pergyvenimo, be abejo, mes neturim.

*G.*: A, tu su religija riši! O, pavyzdžiui, karai, revoliucijos?

*A.*: Žinoma. Bet jau virš trisdešimt metų kaip tai praėjo. Aš esu buvęs sporto rungtynėse, ir vienas iš ritualų, kurio Amerikoj laikomasi labai sąžiningai yra prieš tas sporto rungtynes atsistoti ir sugiedoti Amerikos himną. Aš tai visada pasijaučiu taip savotiškai, tarsi tai būtų ne vietoj, bet, atrodo, kad kitiems tai kažkokią prasmę suteikia.

*G.*: Abejoju. Abejoju...

*K.*: Daug ritualų, kurie egzistuoja šiandieninėj visuomenėj yra pseudoritualai. Visokie manipuliuoti, paviršutiniški, tikrumoj nepadarą to efekto, kurį tikras ritualas padarytų.

*A.*: Bet gal bandantys tą padaryti!

*K.*: Tai dar blogiau.

*G.*: Man rodos, jie yra išblėsę! Jie, gal būt, kažkada

yra turėję tą įkrovą, bet yra jos seniai netekę.

*K.*: Yra kitas motyvas ekstremistiniam sąjūdžiui atsirasti, kuris svarbesnis už ritualinį elementą—tai impotencijos jausmas. Visos ekstremizmo formos kyla iš nepajėgumo kur nors **dalyvauti**, ką nors pasiekti, ką nors įtaigoti.

*A.*: Ot, šitas motyvas labai tinka mūsų visuomenei.

*G.*: **Mūsų** visuomenei! Bet Baader-Meinhoff grupei, kažin, ar taip tinka. Jie, man rodos, turėjo progų Vokietijos vadovaujančioje visuomenėje reikštis, tik gal prasmės nematė.

*K.*: Aš manau, kad tinka, ir būtent šia prasme. Vokietijos visuomenė šiuo metu yra labai gerai integruota visuomenė. Darbininkų unijos integruotos į įmonių administracijas, viskas pasidarė beveik vieno gabalo visuomenė, ir jos pakeisti, atrodo, neįmanoma. Neatrodo, kad joje būtų kokių prieštaringų principų, pagrindinių konfliktų. Neatrodo, kad joje būtų chaotiškumo ir neaiškumo. Aparatūra, kuri išvystyta, yra nepajudinama. Bent taip ji atrodo žmonėms, kuriems ta aparatūra nepatinka. Anksčiau, prieš penkis, šešis metus, buvo tikimasi, kad studentai tenai daug ką padarys. Vokietijos studentų sąjūdis buvo labiau kraštutinis, sakysim, savo bandymuose pakeisti universitetų administraciją, negu Amerikos studentų sąjūdis. Bet pati visuomenė už universiteto ribų buvo nepajudinama. Amerikoje yra daugiau chaotiškumo pačioje visuomenėje, visokių neaiškumų, visokių jėgų, visokių srovių, kurių viena plaukia į vieną pusę, kita į kitą. Taip, kad susidaro jausmas, tarsi kažką galima padaryti, kažką galima pakeisti. Čia galima pamanifestuoti, čia galima rinkimuose ką nors prastumti, čia galima tą ir šitą, ir visuomenė po truputį keičiasi. O Vokietijoj, man atrodo, buvo susidaręs jausmas tų radikaliųjų sluoksnių tarpe, kad visuomenė yra monolitas, kurio negalima pajudinti. Ta prasme, man atrodo, galima tvirtinti, kad Baader-Meinhoff gauja veikia iš impotencijos pajutimo.

*G.*: Gali būt, kiek tai dėl Vokietijos. Bet man atrodo, kad galimybės Amerikoje ką nors pakeisti irgi nėra didelės. Amerika lankstesnė, bet irgi labai inertiška.

*K.*: Bet chaotiškesnė!

*G.*: Gal tokį įspūdį sudaro... Vokietijoj gal žmonės ir jaučiasi atsistoję prieš monolitą, bet Amerikoj, aš pasakyčiau, galėtų pasijusti kaip į klampynę papuolę, kur gali malti ir labai toli eiti, bet niekur nenueiti! Kaip kokiam liūne, kuris sugeria viską ir nesikeičia!

*K.*: Bet šiandieninėse sąlygose tas savotiškas Amerikos visuomenės chaotiškumas yra jos stiprybės aspektas. Ji turi daugiau lankstumo, pajėgia su visokiom krizėm apsidirbti. Ne iš karto, bet absorbuodama visokius sukrečiančius įvykius.

*A.*: Sunku iš Amerikos pereiti į **mūsiškąją** visuomenę, nes čia tos analogijos labai praskysta, tačiau įdomumo dėlei visgi vertėtų. Žinoma, mūsuose dėl vadinamųjų „lunatic fringe" jaudintis arba net pasiūlyti, kad nesijaudintume, yra gal ir nereikalinga. Tačiau man įdomi pati aplinkybė, kad jie egzistuoja. Esu bandęs pats sau tai analizuoti. Kodėl mūsų visuomenėj, kurios visa esmė ir tėra tam tikri veikimo būdai ir tą veiklą normuojančios, kad ir nerašytos taisyklės, štai jau kuris laikas yra grupė, kuri iš tų ribų pilnai išpuola. Ir, sakyčiau, ji atitinka tos „lunatic fringe" apibūdinimus iš visų pusių. Viena, kad jokiu būdu jų negali satirizuoti; jie yra už satyros ribų. Man jų pati egzistencija yra nesuprantama. Nesuprantu, ko tie žmonės nori. Galima tarti, jog juos varo bejėgiškumo jausmas. Bet kodėl į tą pusę, kodėl taip kvailai?

*G.*: Man rodos, jau čia du klausimu paliečiame—lietuvių ir bendrąjį demokratinės visuomenės klausimą. Bendrai, demokratija turi būt visiems. Reiškia, reikia tolerancijos visokiem keistuoliam. Aš manau, kad tai yra teisingiausia demokratinės visuomenės reakcija—tolerancija visokiem keistuoliam, kad ir kvailiem. Bet kas su Baader-Meinhoff iškilo,—tai smurto vartojimas, kuris yra jau daug sunkiau toleruotinas ir sudaro problemą. Jeigu nebūtų smurto, tai jų idėjas galima palikti pečiais patraukus.

*K.*: Bet yra ir mažiau kraštutinių smurto priemonių, negu Baader-Meinhoff gaujos vartojamų.

*G.*: Na, tai su tom demokratija lengviau ir susitvarko! Demonstracijos arba kad ir net su policija muštynės, ar kas nors panašaus. Lėktuvų grobimas, ar bandymas iššaudyti vyriausybę,—jau kiek sunkiau su tuo gyvent. Tačiau **mūsų** visuomenėj, man atrodo, yra dar kitas aspektas. Irgi būtų galima toleruoti tuos žmones, kurie yra užėmę tokias absoliutiniai kraštutines pozicijas anapus satyros. Tačiau man susidaro įspūdis, kad jie yra naudojami kai kurių institucijų, kurios turi didesnį svorį. Na, ir spaudą infiltravo. Konkrečiai,—*Naujienos*. Šiaip jie būtų labai neefektingi. Ekstremistams sunku rast bendrą kalbą, nes ekstremizmai retai būna tos pačios rūšies. Vienas ekstremistas kitam ekstremistui durnu atrodo!

*A.*: Kiekvienas durnas savaip.

*G.*: Taigi, tačiau pas mus jie rado bendrą kalbą. Man atrodo, kad tai iš šalies organizuojama. Organizuojama ne visai kvailų žmonių, siekiančių tam tikrų politinių tikslų, tam tikrų dezorientacinių tikslų mūsų visuomenėje. Juos naudoja tiesiog kaip įrankį. Juos kurstant, remiant, duodant jiems tribūną ir tam tikrą pripažinimą—tai yra planingas darbas. O tai jau sudaro didesnę problemą. Pavyzdžiui, buvo demonstracija prieš Jaunimo Centrą. Ten buvo rodomi iš Lietuvos atvežti filmai. Aš vieną iš jų esu matęs—„Senelių godos". Jau nekaltesnį filmą sunku atrasti bet kur, ne tik anapus, bet ir šiapus. Bet buvo demonstracija, buvo net pasišaukti naciai, ir nors tai ir sukompromitavo ekstremistus, tačiau efektas vistiek buvo atsiektas. Dabar jau Jaunimo Centre filmų iš Lietuvos nerodo, ir, tur būt, nerodys labai ilgą laiką. Ot, kas pasidaro! Jau nėra ignoravimas.

*A.*: Na, matai. Sako, šūdo lenkiesi ne užtai, kad bijai jo!

*G.*: Man atrodo, kad bijo. Jau mes šūdo lenkiamės dėlto, kad bijom, ne dėl smarvės!

*K.*: Kai buvo ruošiamas Čikagoj manifestas prieš ekstremistinius pasireiškimus, beveik niekas nesutiko pasirašyti.

*G.*: Taip! Demokratijoje egzistuoja toks principas, kad tavo laisvė neturi teisės tapti kitam asmeniui nelaisve. Mes jau esame perėję tą tašką! Apie Amerikos gyvenimą yra kažkas pasakęs, kad jei mes nebelaikome kalinių už grotų, bet jie vaikšto gatvėse, tai mums nieko nelieka kaip savo namuose įsitaisyti grotas. Grotas ir užraktus, kad neįsilaužtų... Staiga, **mes** jau kamerose gyvenam ir per grotas žiūrim, o **jie** laisvi vaikšto! Tai čia mūsų visuomenėj irgi gavosi panašios pasėkos. Jau **mes** bijom savo pavardes pasakyt. Jau mes bijom ne iš smarvės, jau iš baimės. Ir čia ekstremizmas pasidaro problema. Dėlto, man atrodo, mes šiandien ir kalbam. Šiaip lietuvių visuomenė ekstremistams buvo įmanomai tolerantinga.

*A.*: Tvarkoj. Ar iš smarvės, ar iš baimės, bet aš sutinku, kad tam tikra visuomenės kapituliacija yra įvykus. Ar čia nėra tos mūsų labai aukštai vertinamos, nuolat linksniuojamos, tos vadinamos „vienybės" vardan? Pavyzdžiui, man sunku įsivaizduoti, kokia čia gali būt baimė? Aš nežinau, gal kiti žmonės bijo, jei apie juos *Naujienos* parašo. Man asmeniškai tai tik truputis humoro gaunasi. Tiesą sakant, net nežinočiau, tik kad vienas kitas draugas, kaipo paslaugą, atsiunčia iškarpų.

*G.*: Na, matai, Čikagoj yra buvę ir kitokių reiškinių. Vien tik parašymas kai kuriem irgi, žinoma, skaudus; bet ir be parašymo,—ištepliojamas namas raudonom spalvom, arba kūju ir piautuvu. Gali būti nelabai malonu. Antras dalykas,—susidėjimas su naciais implikuoja jų pasiruošimą naudoti smurtą. Čia jau jų sąmoningas signalas.

*K.*: Bet gal ne visi mūsų ekstremistai pasiryžę su naciais bendradarbiauti. Ekstremistų yra daugiau, nevien tie, kurie su naciais.

*G.*: Na, tiem mūsų ekstremistam tie naciai nelabai kliūva, atrodo.

*A.*: Na, kad ir tie naciai juokingi... Ar čia vistiek nėra vardan tos perdaug aukštai pastatytos „vienybės" sąvokos? Atsimenu, vadovėliuose būdavo tokia pasakėlė apie karalių ir tris sūnus, kuri turėjo parodyt vienybės svarbą. Karalius padavė sūnums žabų šluotą ir sako: „perlaužkit!". Na, tie laužė, laužė, neperlaužė, o tėvas atrišo šluotą ir po vieną šakelę, žinoma, lengvai perlaužė. Bet tą pasakėčią reikėtų pritaikyti šiems laikams, ir gautųsi visiškai skirtingos išvados. Dabar valstybės yra įgijusios tokią jėgą, kad tos šluotos ranka nereikia laužt. Reiškia, yra sukurta mašina, tikra giljotina, kuri jei po ja pakištum tą šluotą, „cakt!" ir nukirstų viską. O, tuo tarpu, jei paskleistum tuos šakaliukus, ir atskirai tada juos sukapot...

*G.*: Surankiot!

*A.*: Surankioti jau būtų nelengva. Taip, kad man atrodo, šiais laikais tokią vieningą visuomenę sunaikinti yra lengviau negu alternatyvas turinčią visuomenę. Ta prasme Amerikos visuomenė yra stipri, o sovietinė potencialiai silpna. Kadangi tenai ta vienybės idėja yra tokia centrinė, ir jei jau vieną kartą kas griūtų, tai griūtų! O Amerikoj—trauk juos pypkės, ką tu čia griausi?! Iš kurio galo?

*G.*: Matai, Amerikos visuomenė yra vieningesnė negu iš pirmutinio žvilgsnio atrodo. Dėl to, kad pagrindinės prielaidos yra vieningos. O Sovietų Sąjungoj, daugiatautėj valstybėj, pagrindinės prielaidos jau prasiskiria. Bet grįžtant prie tavo argumento... Matai, mūsų mažoje visuomenėje, jei gali koncentruoti resursus, yra tam tikrų pliusų. Tu daugiau pinigų gali surinkti, gali daugiau vienam tikslui nukreipti...

*A.*: Bet vieningai surinkęs tuos pinigus, gali juos vieningai tuščiai išleisti.

*K.*: To galima laukti. Tas beveik savaime suprantama.

*A.*: O jei, prileiskim, rinks ne viena, bet trys grupės. Tiesa, kiekviena surinks mažiau. Nors, man atrodo, visuma bus didesnė. Ir, man atrodo, kai trys bandys, gal kuri ką nors „razumniau" padarys.

*K.*: Ir daug nereikalingo pridarys.

*A.*: Pridarys, žinoma.

*K.*: Bet, ekstremistų reikalavimai nėra pavojingi tuo, kad jie reikalauja vienybės, bet tuo, kad jie reikalauja bausti ir moraliai naikinti tuos, kurie neįtelpa į **jų vienybės** sampratą...

*G.*: Kuri yra gana siaura. Daug kas ir neįtelpa. Man atrodo, kad ne vienybė yra problema. Mūsų visuomenė nevieningumą priima. Iš tikrųjų, mūsų

**(tęsinys sekančiame psl.)**

# NEPAJĖGUMAS IR...

**(atkelta iš 7-to psl.)**

visuomenė yra susiskaldžius, veiksniai yra susiskaldę.

*A.*: Ne ta vienybė, kurios nėra, bet tie varžtai, kuriuos mes vardan jos užsikraunam!

*G.*: Kad ne visai užsikraunam. Sakykim, VLIKas tos vienybės vardan **reorgų** neliečia, bet ALTa, man rodos, juos naudoja. Kai kuriems savo uždaviniams. Ir jų nevertėtų tapatinti. ALTa nėra reorgai ir nėra tas „lunatic fringe", bet pasinaudoja jų patarnavimais.

*K.*: Taip, kaip vokiečiai industrialistai bandė Hitleriu naudotis savo tikslams, bet išėjo, kad Hitleris juos pagriebė.

*G.*: Panašiai. Staiga pasirodė, kad Hitleris juos naudoja, o ne jie jį! Aš nežinau, ar čia taip gautųsi ar ne, bet man susidaro įspūdis, kad problema kyla. Viena, kad stipresnės jėgos naudoja ekstremistus ir, antra, kad mūsų visuomenė nesipriešina.

*K.*: Visuomenėj yra, šiuo atžvilgiu, savotiško ištižimo žymių. Man atrodo, kad ištižimo ekstremistų atžvilgiu priežastis yra nenoras gaišinti savo laiko. Žmonės, kurie veikia visuomenėje, turi pakankamai darbo, jų laikas ribotas, ne visi jie yra pensininkai, ir tie, kurie ką nors dirba, nenori, tiesiog, eikvoti laiko beprasmiškais terliojimaisis ir nervų gadinimu. Bet tai vis dėlto nepaaiškina tokio atvejo, kad niekas nenori duoti savo vardo viešam pasisakymui. Čia jau nelabai pateisinamas baimės pasireiškimas.

*G.*: Čia yra ištižimas!

*K.*: Šiaip tų ekstremistų nėra visuomenėje labai daug, ir jie neturi žymesnių jėgų. Nei intelektualinių jėgų, nei organizacinių. Jų tarpe gal yra nemažai žmonių, turinčių daug laiko.

*A.*: Na, bet jie visgi kooptavo vieną laikraštį pilnai, o kokia *Dirvos* padėtis šiom dienom, nežinau.

*G.*: Man rodos, turi du. Reiškia, *Naujienas* ir *Laisvąją Lietuvą.*

*A.*: *Laisvoji Lietuva* toks... Na, jei kiekvieną daiktą, kuris yra išspausdinamas, pavadinsi laikraščiu...

*K.*: Vieni laikraščiai yra daugiau laikraščiai, kiti—mažiau laikraščiai.

*A.*: Taip, *Laisvoji Lietuva* yra šiek tiek mažiau laikraštis. Jis pasklidęs tik jų tarpe. *Naujienos* visgi turėjo tradicijas, ir dar iš tų tradicijų inercijos turi platesnį skaitytojų ratą.

*K.*: Galime suformuluoti tokį klausimą: Ką daryti tokiais atvejais, kada konkretūs žmonės apšmeižiami? Ar geriau tylėti ir laikyti tai nepavojingais ekscentriškumo išsireiškimais, prieš kuriuos geriausia atsispyrimo priemonė yra ignoravimas, ar reikėtų ko nors daugiau?

*A.*: Mano atsakymas būtų—ignoruoti.

*G.*: A,—šiuo klausimu didelių diskusijų gali būti. Aš sakyčiau—taip, jeigu jie neturėtų tokių tribūnų įgiję kaip *Naujienos*, kurios vis dėlto yra dienraštis. Manau, kad reikalinga faktus nurodyti, nes yra žmonių, kurie tiki! Reikia nurodyti faktų iškraipymą. Jeigu jie tik leistų savo biuletenį, ar tai būtų *Laisvoji Lietuva* ar kitkoks biuletenis, kurį tik jų žmonės skaitytų, arba kad ir kiti žmonės skaitytų, bet žinotų iš anksto, kad čia jau anų laikraštis, tai juos būtų geriausia ignoruoti. Aš tada pilnai pritarčiau. Bet dėl kažkieno kaltės jie yra prasimušę pas mus į platesnius vandenis. Reiškia, *Naujienos*—jos, galbūt, ir labai jau arti atrodo to „lunatic fringe", bet jų įtaka, jų skaitytojų ratas siekia žymiai toliau, kad būtų galima vien sakyti, jog mes ignoruosim. Darosi nebeefektyvu, ir reikia bent faktų atitiesinimo. Na, kad ir mano paties atvejis. Prieš kurį laiką jie buvo paskelbę, kad aš čia Bendruomenės įgaliotinis, kad man Bendruomenė moka algą ir moka be reikalo, nes aš neatlieku pareigų. Aš bendrai durnas, ir viską ką darau, darau kvailai, nežinau net kur atitinkamos įstaigos yra. Na, tas tvarkoj. Jie gali tokią nuomonę turėt apie mano kompetenciją, bet, matai, faktas lieka, kad man nieks algos nemoka. Nei cento! Tai dabar, kaip tokį dalyką palikt? Siūliau, gal reikėtų paskelbti, kad algos Bendruomenė nemoka. „A",—sakė man,—„kam čia dėl tų *Naujienų* durnių... Juk neima į galvą niekas vistiek!" Bet paskui čia Vašingtone labai rimtas žmogus, vienam mano pažįstamui priėjęs sako: „Na, žinai, gal ir nelabai gerai... Kam tam Gureckui tuos pinigus imt... Dirba, uždirba, pragyvena. Kodėl jis dabar visuomenę apsunkina?" Tai tada pagalvojau, kad reikia, vis dėlto, atitaisymą paskelbti. Ir paskelbė, kad, vis dėlto, algos nemoka.

*K.*: Nuosaikioji visuomenė būna gana naivi, ir negalima prileisti, kad savaime supras.

*A.*: Na, tvarkoj, paskelbti faktus. Bet kam polemizuot su jais? Tai nusibosta, panašiai kaip ir jų tos durnystės kad nusibosta. Geros dalies tos medžiagos *Akiračiuose*, kuri atsiliepia ir reaguoja į įvairias reorgų durnystes aš, pavyzdžiui, neskaitau. Aš perskaitau tik pirmą, antrą sakinį, ir jau man aišku, kas bus rašoma. Kai pirmą kartą skaičiau, jog Gudelis šovė į Voldemarą ir kovojo komunistų pusėje, ir kad reorgai yra durni, buvo įdomu. Perskaičiau ir antrą kartą, perskaičiau ir trečią. Bet jau ketvirtą, penktą... Ačiū, bet pabodo.

*K.*: Vis dėlto manau, kad reikia skelbti, ką jie daro. Tokiam, galbūt, juokų skyriuj, buldogo prižiūrimam. Reikėtų duoti pačius faktus ir citatas. Komentarų nebereikia. Tam tikra prasme, ekstremistų atsiradimas visuomenėje yra proga išbandyti kitų žmonių charakteriui ir moralinėms dimensijoms. Kaip jie reaguos, jei iš viso reaguos. Ar pasisakys prieš tuos ekstremistus, ar parodys savo veidą, kai reikia jį parodyti? Yra atvejų, kada reikia ir viešiau padaryti pareiškimą, paskelbiantį nepritarimą.

*G.*: Ir ypatingai, matai, informuot! Dėl to, kad jie iškraipo faktus. Jeigu nebus jokių nurodymų, kaip iš tikrųjų faktai yra, tai, žinai, tas žmones dezorientuos.

*K.*: Užtai vis dėlto praverstų laikas nuo laiko kokį manifestą paskelbti, daugeliui žmonių pasirašant. Prieš visuomeninį nuosmūkį, kaip kadaise buvo prieš kultūrinį nuosmūkį. Manifestas prieš kultūrinį nuosmūkį daug konkretaus, gal būt, nedavė, bet buvo tam tikras kelrodis, tam tikras pozicijos taškas pastatytas. Ir, svarbiausia, nemažos grupės žmonių buvo parodyta, kur stovima.

*G.*: Aš manau, kad tai gera mintis. Ir, man atrodo, kad jei parašai ateitų iš tokių vietų, kuriose tikrai nepavojingi tie ekstremistai—kaip iš Vašingtono, tuo labiau iš tavo aplinkos—būtų lengviau ir Čikagos žmonėms pasirašyti.

*K.*: Įdomu, ar pasirašytų kas nors, kuris dar nebuvo pultas?

*G.*: Matai, ne perdaug tokių liko. Paties nieks nepuolė...

*K.*: Mane puolė jau labai seniai. Pradėjo pulti dar tada, kada nuosaikiųjų konservatorių dar niekas nekabino. Tuo metu konservatoriai buvo ramūs ir nekreipė jokio dėmesio.

*A.*: Nepergyveno!

*K.*: Tai dabar mums nebe taip karšta, kadangi mes jau įpratome. Kai pradėjo pulti nuosaikiuosius konservatorius, šie labai nustebo.

*G.*: Be abejo! Kaip čia išėjo dabar?!

*A.*: Tai ir įdomu! Kad ir ta nelaiminga polemika dėl tos mano knygos... Perskaičiau kai kurias iškarpas, ir, pasirodo,—daugiausia kliūva marijonam! Aš visai tarp kitko, beveik...

*G.*: Taip. Reiškia, kad tikriems, aiškiems liberalams negresia pavojus, kad bus kūjis ir piautuvas ant durų užpaišytas! Bet gresia pavojus tokiam, kaip Ateitininkų federacijos vadui Kisieliui. Jam, reiškia, grasinama tokiu dalyku. Dėl ko? Dėl to, kad jisai nepasisakė prieš vaikų vežimą į Lietuvą! Tie, kurie vežė—tiem net negrasina. Atseit, jau dingęs reikalas. Bet tie, kurie nepasisakė prieš,—tai tiem jau pavojinga!

*K.*: Toks procesas turi tendenciją plėstis, apimti vis naujus sluoksnius. Pirmiausiai kritikuojami tie, kurie ką nors padarė, po to kritikuojami tie, kurie nekritikavo, paskui gali griebti dar kokį nors trečią, toliau esantį sluoksnį, kad tų nekritikavusiųjų straipsnius spausdina, sakysim, *Drauge.* Ir taip toliau.

*G.*: Taip, tokį procesą aš esu matęs. Čikagoj aš turiu tokį prietelių žurnalistą, (čia pavardžių neminint), kuris irgi skeptiškai žiūrėjo į tuos liberalų bandymus visokius kontaktus su Lietuva megzti, ir jisai gana griežtai prieš tuos dalykus pasisakė. Kol, galų gale, jisai su vienu iš Lietuvos pabėgusiu, ne atvykusiu, žmogum susidraugavo. O tie konservatoriai visus tuos įtaria šnipais, žinoma. Ir jis ten su kuo susiginčijo, ir pats tapo išvadintas komunistu. Ir tik tada jam paaiškėjo kaip lengva tapti komunistu! Prieš tai jam atrodė, kad tie, kuriuos vadina komunistais—tai su jais vistiek jau kas nors netvarkoj.

*K.*: Tai gal ekstremistai šį tą gero padaro, praverdami akis nuosaikiems konservatoriams ir pamokydami juos apie galvojimo pavojus.

*G.*: Be abejo! Tik visa bėda, kad ir pravertom akim tie žmonės drąsiai už dalykus neatsistoja.

*K.*: Kodėl *Draugas* beveik nieko principiniai nėra pasisakęs prieš ekstremizmą? Protarpiais, prabėgom, yra laikas nuo laiko užsiminę, kai paliesdavo kokį jiems artimesnį žmogų ar įvykį...

*G.*: Kai juos paliečia... Tuo jėzuitų piketavimo atveju jau jie pasisakė.

*K.*: Bet ne principiniai, ne visu frontu, nepakankamai kategoriškai, neapimdami tų atvejų, kurie jų neliečia. O tuo tarpu jie yra lietuvių visuomenėje galinga institucija. Įtakingiausias visuomenėje balsas, tur būt, yra *Draugo* balsas. Daugiausia skaitytojų turi, ir skaitytojai *Draugu* palyginant pasitiki, ypač jo kultūriniu skyriumi. Tai, ar nėra čia moralinio ištižimo bruožas, kad *Draugas* nėra pasisakęs principiniai prieš ekstremizmą?

*G.*: Be abejo yra.

*A.*: Na taip, bet ar nuosaikieji nėra visada „ištižę"? Ar tai nėra jų požymis? Užtai jie nuosaikūs, kad ištižę!

*G.*: Arba atbulai! Dėl to ištižę, kad nuosaikūs!

*K.*: Tai nelabai galioja *Draugui*, nes jie būk tai principo žmonės. Ne ištižę nuosaikieji, bet principo žmonės. Ir visvien ištižę!

*G.*: Na, dėl tų jų principų, tai nežinau... Mat, *Draugas* mėgsta su visom problemom susitvarkyti, jas nutylėdamas.

*K.*: Taip.

*G.*: Jie iš viso labai retai pasisako prieš ką nors.

*K.*: Tai čia yra Kazio siūloma laikysena. Ignoruoti!

*A.*: Ne! Tik tuos „lunatic fringe" ignoruoti. Aš nesakau, kad tikras gyvenimo problemas ignoruoti. Jokiu būdu aš to nesiūlau! Nors jau šiek tiek išsėmėm tą temą, bet verta pabrėžti, jog ignoravimas yra ir ginklas, ne tiktai pasidavimas. Ta „lunatic fringe" neturi jokios galimybės savo bergždumo jausmui apmalšinti kaip tik tą vieną, būtent, atkreipti visuomenės dėmesį. Tik tada jie, nors trumpam, turi iliuziją, kad jie svarbūs. Ir tie Baader-Meinhoff, jie žino, jei jie nušaus ar pagrobs lėktuvą, jie Vokietijos nepakeis. Bet jie susilauks dėmėsio! Apie juos rašys! O jei tu apie knygutę kaip *Tėvų nameliai brangūs* parašysi normalią recenziją, paminėsi, kad ji vaikams nelabai įdomi, ir gal net truputį per naiviai patriotiška — na, kas kreips dėmesį? Bet apskelbk, kad čia jaunimui brukamas komunizmas, garbinama kolūkinė sistema—jau dėmesys atsiranda...

*K.*: Pavadinus tokią knygutę komunistine, po to panašios knygutės jau nebeleis.

*A.*: Kaip tai neleis! Gi knygos vis tiek leidžiamos. Vienintėlis būdas apsisaugoti nuo tokio apskelbimo „komunistinių" knygų leidėjui yra neleisti iš viso knygų! Nes viskas, kas turi du viršelius ir lapą tarp jų, jei tame lape yra bent vienas žodis, pagal tokius kriterijus gali būti pavadinta komunistine knyga.

*G.*: Taip. Bet, man atrodo, kad mes maišom tematiką, kada mes Baader-Meinhoff problemą jungiam su šita. Jie turi panašumų, bet turi ir didelių skirtumų. Pavyzdžiui, Baader-Meinhoff. Aš nevisai norėčiau sutikti, kad jų vienintėlis tikslas—atkreipti dėmesį. Jų tikslas buvo išvaduoti savo draugus, paralyžuoti aukštuosius visuomenės sluoksnius, iššaudant aukštus asmenis. Ne vien dėmesį atkreipiant, bet iš tikrųjų pradėt paralyžuoti valstybės aparatą.

*K.*: Griauti kapitalizmą, priversti turtinguosius ir galinguosius taip nepatogiai gyventi, kad jie prarastų entuziazmą savo gyvenimo būdui, ir t.t.

*G.*: Terorizuot! Terorizuoti valdžias. Reiškia, jie jau toliau siekia negu vien dėmesio atkreipimo, mano supratimu. Užtat, man atrodo, čia mūsų nuomonės ir išsiskiria, kaip su jais reikėtų kovoti.

*K.*: Tas tinka ir mūsų ekstremistams. Ir jie toliau siekia.

*G.*: Na, matai, jie jau bent tokio aiškaus smurto nenaudoja, daugiau kaip raudonai išdažymas durų arba kūjo ir piautuvo išdažymas. Tuo tarpu yra riba.

*A.*: Mat, ir amžius jų visgi ne toks...

*G.*: Čia tai aš norėčiau sutikt su Kaziu, kad pavojingi jie dėl mūsų pačių reakcijų, didele dalim. Smurto atžvilgiu, jie nėra pavojingi. Tačiau, grįžtant prie argumentų, mes dar pamiršome vieną. Komunikacijos priemones. Vakarai verčia į ekstremizmą, norint pasiekt kokių rezultatų. Pavyzdžiui, pabaltiečių demonstracija, kuri įvyko Vašingtone yra gana ryškus pavyzdys. Man buvo įdomu, kad susirinko toki rusų disidentai kaip Amalrikas ir Litvinovas, neeiliniai senatoriai. Demonstracijoj taip pat ne taip jau mažai. O spaudoj **vienintelis** elementas, sulaukęs dėmesio buvo susidūrimas su policija ir vėliavos sudeginimas. Jau kada prasidėjo šiek tiek smurtas. Tik tas. Reiškia, spauda tiesiog verčia tokiu keliu eiti, nes kitaip tu dėmesio nesulauksi. Arba jau ką nors reikėtų ypatingai išradingo sugalvoti, kuris gal ir nebūtų smurtiška, bet sukratytų.

*K.*: Ekscentriškų sveiko proto žmonių daugiau reikia.

*G.*: Tikrai taip. Bet čia jau kita problema, aš manau. Čia jau kalbam apie veikimo priemones ir galimybes, ne tą „lunatic fringe". Pagal Kazio teoriją,—jau ir taip perdaug prikalbėjom. Jie pasijaus per svarbūs...

*A.*: Neduok Dieve! Tai geriau ir baikim!

## atodairos

### REALIOS GALIMYBĖS

Kasmet vasario tą ar kitą sekmadienį apkalbam, apgiedam, apdainuojam ir net apšokam 18-tų metų vasario 16-tos **šeštadienio įvykį**, atsitikusį Vilniuje, anuomet Didžiosios gatvės antru nemeriu žymėto namo antrame aukšte, lietuvių šalpos komiteto posėdžių kambaryje. Šiemet jau šešiasdešimtąjį kartą tą įvykį minim, tai gal tiktų jį net kaip nors iškilmingiau ir įspūdingiau apkalbėt ir apšokt, negu tai darom neapvaliais skaičiais žymimuose minėjimuose. Bet mūsiškiai iškilminės simbolikos ir egzaltuotos retorikos talentai bene bus jau pasiekę savo sugebėjimų pačią viršūnę iškilmėse, atžymėtose dar apvalesniu numeriu. O net ir tų iškilmių įspūdis dabar, po dešimties metų, jau vistiek beveik visiems suspėjo išdilt iš atminties. Matyt, ne iškilmių įmantrume ir ne manifestų iškalboje glūdi tų minėjimų svarba. Ji glūdi tik nesiliaujančiuose priminimuose, kad **mes**—anuomet Lietuvoje buvusi absoliučiai lemiama lietuvių dauguma!—**jau esam pareiškę apsisprendimą ir valią savo žemėj valdytis valstybiškai, nepriklausomai.** Ir kad mes—maždaug tokia pati lietuvių tautos dauguma!—**niekad savo valia to pareiškimo neatšaukėm ir nesirengiam atšaukti.**

Tą anų metų vasario trečiojo šeštadienio aktą laikome kertiniu akmeniu šiame šimtmetyje gyvavusios Lietuvos valstybės pamatuose. O to akto sudarymo dieną, vasario 16-tąją, laikome tos valstybės gimtadieniu.

Bet iš tikrųjų tai lietuviai ne vien tą dieną viešai prabilo apie savo nepriklausomą valstybę. Jeu šešioliktaisiais ir ypač septynioliktaisiais metais apie tai buvo pasisakoma įvairiose lietuvių veikėjų konferencijose Šveicarijoj, Olandijoj, Švedijoj, taip pat daugelyje Amerikos lietuvių susirinkimų ir laikraščių; itin garsiai, nors dar ir ne vieningai, nepriklausomybinė valia buvo pareikšta Rusijoj, Petrapilio seime, septynioliktųjų gegužyje. Pačioj Lietuvoj, kad ir kaizerinės Vokietijos geležinio kunščio dar sugniaužtoj, tokia valia buvo visiškai aiškiai pareikšta jau septynioliktųjų rugsėjy, Vilniuje įvykusioj konferencijoj, išrinkusioj Lietuvos Tarybą, skirtą tai valiai įgyvendinti. Tarybos pirmoji Lietuvos nepriklausomybės deklaracija buvo nutarta jau 1917-tų metų gruodžio 11-tą. Tai buvo dviejų dalių deklaracija. Pirmoj daly pareikšta visiškos nepriklausomybės valia, o antrojoj visgi dar buvo sutikta, kad Lietuva galėtų būti gana nemažai priklausoma nuo Vokietijos. Kai Vokietija, tada dar labai išdidi ir prieš Lietuvą tai labai ir galinga, nei į tokį kompromisą nereagavo, tai Taryba ėmė keisti Lietuvos nepriklausomybės valios pareiškimą, suteikdama jam vis drąsesnį ir ryškesnį pavidalą. Nuo nepriklausomybę ribojančio kompromiso apvalytas nutarimas buvo priimtas jau aštuonioliktų metų sausio 8-tą, dar kartą pertvarkytas ir papildytas sausio 15-tą, o galutinį pavidalą įgijo vasario 15-tą ir tapo pasirašytas visų dvidešimties Tarybos narių vasario 16-tą.

Bet tai buvo valstybės dar tik užsimezgimo, o ne gimimo diena. Dienos šviesoje tikrai gyva Lietuvos valstybė išniro po beveik ištisų devynių mėnesių, tik tų metų vėlyvą rudenį, **lapkričio 11-tą,** kada, vokiečių generolams pasirašant kapituliaciją prieš Vakarų sąjungininkus Prancūzijos Compiegne miške, Lietuvos Taryba Vilniuje patvirtino prof. A. Voldemaro sudarytą pirmąją Lietuvos vyriausybę. Tik tada nepriklausoma Lietuva jau apčiuopiamai pradėjo valstybiškai gyventi ir veikti.

Nieko panašaus dar nebuvo vasario 16-tą. To šeštadienio vakarą Vilniuje gal tik Tarybos narių ar vieno kito iš šalpos komiteto veikėjų šeimose tegalėjo būti sužinota, kas prieš keletą valandų atsitiko komiteto pastogėje. Tarybos nutarimas, žinoma, tą pačią dieną buvo oficialiai praneštas vokiečių valdžios organams, o nežinomais ir gal jau niekad nesužinosimais neoficialiais keliais jis jau sekmadienį pasiekė ir keletą Berlyno laikraščių, kurie, karo cenzoriams pirmadienio rytą snusterėjus, vasario 18-tos laidose jį paskelbė. Iš ten žinia pateko Šveicarijon ir net Amerikon. Bet ji buvo dar tik kaip meteoras: netikėta, nelabai daugelio pastebėta, o pastebėjusių daugumo beveik tuojpat užmiršta. Vilniuje tai net į Aušros Vartų gatvės moksleivių bendrabutį—nuo komiteto pėsčiam kelios minutės—ta žinia slinko dvi dienas ir dvi naktis, ir tai tik pašnibždom, baimingai dairydamasi, kad kas nereikalingas neišgirstų. Trečią rytą—vasario 19-tos antradienį—iš spaustuvės mašinos ėmė kristi *Lietuvos Aidas* su nepriklausomybės skelbimu, didžiulėmis raidėmis užėmusiu visą jo pirmąjį puslapį. Kaip krito, taip ir sukrito stačiai vokiečių karinės cenzūros sterblėn. Sako, tik kelias dešimtis egzempliorių kažkas (bene pats spaustuvės savininkas Martynas Kukta) mikliai nuo žandarų nukniaukė ir išlaikė juos, kaip muziejines retenybes.

Daug įvairių, net gana keistų politinių vingių teko Tarybai išvingiuoti per tuos devynis mėnesius, ligi Lietuvos nepriklausomybės žodis tapo kūnu. Atodairomis žvelgiant į tuos vinguriavimus, net ir iš šešių dešimtmečių atstumo, krinta į akį virtinė politinių manevrų, rodančių, jog ano meto veikėjams Taryboje irgi buvo nesvetimas supratimas, kad **politikoje svarbu ko geriausiai išnaudoti realias galimybes.** 0 1918-tųjų pradžioj, net ir vidury visiškos nepriklausomybės perspektyvos Lietuvai atrodė esančios dar labai toli nuo realybės. Pusėtinai reali galimybė Lietuvai tapti valstybe siūlėsi tik vienaip ar kitaip susidedant su Vokietija. Taryba, bent jos dauguma, neskubėjo tos nepatrauklios galimybės atmesti, kaip neskubėjo ir priimti: daugiausia taikstėsi, kaip geriau (arba—kaip ne taip blogai) ta galimybe pasinaudoti, jei tikrai nebus geresnės. Bet rudeniop politinės aplinkybės ėmė keistis ir susidarė reali galimybė Lietuvai tapti visiškai nepriklausoma. Taryba nedelsdama ta galimybe pasinaudojo. Pavasario ir vasaros vingiai—su visais unijų projektais ir net vokiečio karaliaus Lietuvai išsirinkimu—tapo nebereikalingi ir, su visuotiniu pasitenkinimu, išbraukti iš dienotvarkės.

Tie Tarybos nariai, kurie buvo protestavę prieš kompromisinius vingius ir net iš Tarybos dėl to buvo išstojinėję, vėliau turėjo pagrindo didžiuotis savo tolregišku tikėjimu ir savo nevingiuotu tikslo siekimu. O „kompromisininkai", kurių Taryboj tada buvo dauguma, savo vinguriavimų irgi nesigėdino, sakydami, kad aplinkybėms laimingiau susidėjus, juk visi pasiekėm norėtą bendrą tikslą, bet, jeigu tos aplinkybės nebūtų taip gerai susidėjusios, tai kitas realias galimybes atmetę, greičiausia būtumėm likę visiškai be nieko...

Ir dabar (VLIKo seime), lyg anų laikų aidas, atskambėjo ta, sakytum, protinga mintis—naudotis, kaip galima geriau, **tik realiomis** galimybėmis.

Visa bėda, kad ne taip jau paprasta neapsirikti,

**(tęsinys sekančiame psl.)**

# ATODAIROS

(atkelta iš 9-to psl.)

sprendžiant, kurios galimybės realios, o kurios tik miražai. Todėl mūsų veikimuose ne retenybė matyti daug pastangų ir pinigų nueinančių vėjais, besivaikant miražų. Antra vertus, mums reikalingosios galimybės kiekvienai bent šiek tiek kritiškai akiai dažniausia atrodo labai nerealios. Griežtai apsisprendę naudotis tik neabejotinai realiomis galimybėmis, tur būt, turėtumėm savo veikimus visiškai suspenduoti,—kaip tik dėl tokių, **neabejotinai realių**, galimybių stokos...

Betgi atsitinka, kad koks net visiškai beviltiškai atrodęs reikalas ar fantastiškai atrodęs užsimojimas ima ir atsiduria pusėtinai realių galimybių ribose. Ir jeigu susigriebiama tokias galimybes ko geriausiai panaudoti, kartais pasiekiama net **fantastiškai realių** (!) rezultatų. Pavyzdžiui, Simo Kudirkos išvadavimas, arba dabar to šuolio į laisvę išgarsinimas televizijoj, spaudoj, mokyklose tokiu mastu, apie kokį kiek anksčiau nė pasvajoti nebūtų atsiradę drąsos. Čia kažkas tikrai sučiupo daugumo nepastebėtas realias galimybes ir gerai jas išnaudojo.

Tokiems dalykams bent retkarčiais atsitinkant, tur būt, aną dėsnį apie realiųjų galimybių naudojimą derėtų papildyti iš patirties kilusia pastabėle,—kad geriausi veiklos vadovai mums turėtų būti tie, kurie turėtų pakankamai aštrios intuicijos aptikti realiąsias galimybes ir atrinkti jas iš daugybės mums į galvas šaunančių fantazijų.

**V. Rastenis**

## LAIKRAŠTIS, KURIAME NĖRA VEIK NIEKO SKAITYTINO

Maždaug prieš dvidešimt penkeris metus, kada didžioji dauguma naujųjų ateivių jau buvo ir kojas apšilę šiame krašte, kai kurie jų pateko ir į stambesniųjų čia leidžiamų lietuviškų laikraščių redakcijas. Naujųjų jėgų įsiliejimas palaipsniui ėmė atsispindėti ir čionykštės mūsų spaudos lygyje: jos kokybė akivaizdžiai pakilo. Taip ir turėjo būti, nes ne vienas iš įsijungusių buvo jau nepriklausomoje Lietuvoje spaudos srityje dirbęs ar net ir aukščiau iškilęs. Naujomis jėgomis daugiau ar mažiau pasipildė tiek dešinioji, katalikiška spauda (*Draugas, Darbininkas*), tiek vidurinioji, tautinė (*Dirva, Vienybė*), tiek ir kairioji, socialistinė (*Naujienos, Keleivis*). Kai kurių laikraščių linijos vėliau keitėsi, bet gana ilgą laiką visos didžiosios politinės partijos, bent tos, kurios sudarė Amerikos Lietuvių Tarybą, turėjo savus „organus". Jei juos dar valdė ankstyvesnieji ateiviai, tai vėlyvesnieji taipgi galėjo ten gana laisvai reikštis.

Labiausiai nuskriausti tąja prasme jautėsi valstiečiai-liaudininkai. Nors jie visada tarėsi atstovaują didelės nepriklausomos Lietuvos gyventojų dalies politiniams ar ideologiniams nusiteikimams, nei nuosavo atstovo ALT-oje nei autoritetingesnio saviškio įtakingame vietos laikraštyje jie neturėjo. ALT-oje jų pažiūroms turėjo atstovauti Amerikos Lietuvių Tautinės Sandaros atstovas ir tos organizacijos leidžiamo savaitraščio *Sandara* redaktorius Mikas Vaidyla. Betgi kada, jei ir neoficialiai, buvo pabandyta M. Vaidylą paveikti, ar jo redaguojamą laikraštį nors šiek tiek „infiltruoti", rezultatai gavosi, kaip anas sakė, „atvirkščiai proporcingi": M. Vaidyla į savo „atstovaujamuosius" ėmė žiūrėti kaip į didžiausius priešus... 1953-čiaisiais metais liaudininkai pradėjo leisti nuosavą žurnalą *Sėją.*

*Sandara* griežtoje Miko Vaidylos kontrolėje liko iki pat jo mirties konservatyviausiu (ir tai pačia archaiškiausia prasme!) laikraščiu, jei kiek besikeičiančiu, tai tik į neigiamą pusę... Tiesa, M. Vaidylai pastoviai ar reguliariai talkininkaudavo žurnalistas Jonas Vaidelys ar aktorius Stasys Pilka. Tačiau, kiek žinau, laikraščio linijai jie jokios įtakos neturėjo, o ir jo turinį labai mažai nuosavomis idėjomis tepaveikė.

Neskaitant pirmą puslapį užpildančių mūsiškio ar tarptautinio gyvenimo bendrybių ir M. Vaidylos komentarų, didžiąją laikraščio dalį užimdavo perdėm asmeniškos, sakytum, šeimyniškos žinutės, provincijos korespondencijos, iš šimtmetinių kalendorių, almanachų, senų laikraščių surankioti juokeliai, anekdotai, aforizmai, įvairenybės, margumynai, kartais—kupletiniai posmeliai, dainuškos, prastos, ar net ir rimtos peozijos gabalai, kulinariniai receptai, advokatų ir gydytojų patarimai. Visa ši mišrainė dažniausiai būdavo sumetama maždaug kaip kur papuolė. Nors išleidimo datos, šitokioms „aktualijoms" vyraujant, labai nedaug tereiškė, tačiau „žingeidaus pasiskaitymo" (apie veršį su dviem galvom, apie blusos ar skruzdės savo dydžiui neproporcingą jėgą, ir t.t.) *Sandaroje* visada galėjai apsčiai surasti. Matyt, daugeliui mūsų tautiečių šitokia informacija buvo reikalinga ir savo pirminiuose šaltiniuose nepasiekiama, nes *Sandara*, atrodo, buvo palyginant plačiai skaitomas laikraštis... Ir prieš keletą metų vienas iš didžiųjų mūsų laikraščių redaktorių, padejavęs apie nuolatinį skaitytojų mažėjimą, su skaudžia ironija užsiminė, jog prenumeratorių skaičiumi auganti vien tiktai... *Sandara.*

Prieš porą metų Mikas Vaidyla pasimirė... *Sandaros* redaktorium, nežinau kokiu būdu, buvo pakviestas Grožvydas Lazauskas, buvęs ilgametis... *Sėjos* redaktorius. Taigi, galima sakyti, ir liaudininkams atėjo jų laikas!

Visada besijautęs politiniai ir ideologiniai artimiausias liaudininkų pasaulėžiūrai, skaitęs ir prenumeravęs visus jiems gimininigų organizacijų ar fondų leidžiamus leidinius, tuoj užsisakiau ir *Sandarą,* dabar—liaudininko redaguojamą ir tapusią mėnesiniu laikraščiu.

Per metus, tegul ir ne visada reguliariai, gavau dvyliką *Sandaros* numerių. Neseniai atėjo ir šventinis-padidintas, aštuonių normalaus laikraštinio dydžio puslapių. Todėl ir jį perskaityti nuo pradžios iki galo ėmė kiek ilgiau nei įprasta. Gal net ištisus... dvidešimt minučių, kai normaliai trunka neilgiau dešimties ar penkių. Sakysit juokauju? Perdedu? Visiškai ne! *Sandaroje* veik niekada nėra ko skaityti. Va, kad ir kalėdinis numeris. „Rimtesnio" skaitymo tėra tiktai pirmajame puslapyje, t.y. jei kam įdomios (dienraščių skaitytojams seniai atvėsusios) žinios apie ALTos ar VLIKo veiklą, įspraustos tarp paveikslų, vaizduojančių mūsiškių ar vietinių politikų susidūrimus. Puslapį su kaupu užpildo angliškasis skyrius, kuriame ką tik jį redaguoti pradėjęs viduriniosios kartos atstovas Rimas Rudys patiekia gausiai iliustruotą pasikalbėjimą su čiagime lietuvaite p. Zapoliene apie lietuviškus šiaudinukus Kalėdų eglutei puošti. Visą likusią skaitytiną medžiagą (kuri užimtų gal pusę puslapio) sudaro: nuobodžiai neaktualus antikomunistinis straipsnelis, „Dievo karalystės žinios", labai jau primityvios formos humoro trupiniai ir keletas šeimyninio atspalvio korespondencinių žinelių. Likusius penketą su viršum puslapių užpildo skelbimai, šventiniai sveikinimai iš lietuviškų taupymo bendrovių, graborių, daugumoje randami kiekviename lietuviškame laikraštyje... Sakysite, kad tai šventinis numeris, išleistas specialiai „pasipinigavimui"? Tiek skaitomos, tiek skelbiamos medžiagos proporcija ar savo turiniu, deja, veik niekuo nesiskiria nė prieš tai pasirodę kiti (normalūs) numeriai...

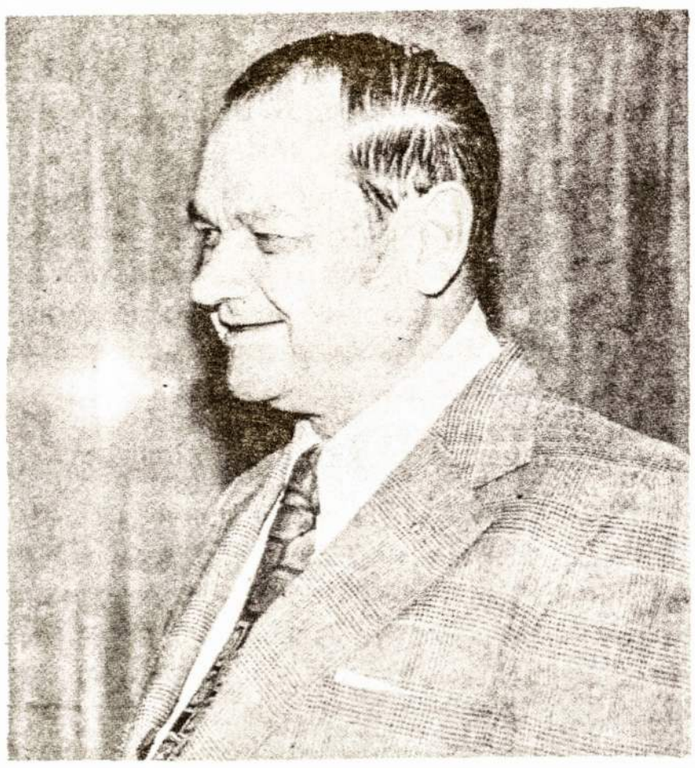

*Naujasis* Sandaros *redaktorius Grožvydas Lazauskas*

Ar liaudininkai pritrūko rašančiųjų? Ar rašantieji, net ir sulaukę pensininkų amžiaus, pritrūko laiko, entuziazmo, idėjų? Nesinorėtų tikėti, tačiau reikalai iš tikrųjų atrodo žymiai blogiau, negu būtų buvę galima manyti prieš dvidešimt penkeris metus. Ir *Sėjos* redakcinis kolektyvas, vadovaujamas L. Šmulkščio, per keletą paskutiniųjų metų šį žurnalą iškėlusio į vieną iš rimčiausių periodinių leidinių, pasitraukė kadencijai pasibaigus ir naujosios Varpininkų Leidinių Fondo valdybos tolimesniam darbui nebebuvo pakviestas. Paskutiniame (1977, nr. 2) numeryje išspausdintame pareiškime jie rodo gilų rūpestį dėl susiskaldymo ir vienybės stokos:

*...Apgailestaudami turime pažymėti, kad ir mūsų liaudininkų kai kurie veikėjai ir net vadovaujantieji asmenys skirtingai dalyvauja šiame skaldymo bei skundų iniciatyvos darbe. Mes šitokiai veiklai nepritariame.*

Užuominomis iškeliami, „skaldymąsi" iliustruojantys incidentai rodo, kad čia cituojamas sakinys galėtų puikiai tikti ir *Sandaros* redaktoriui, neseniai išrinktam pirmininku garsiojo čikagiškio Spaudos klubo, labai mėgstančio visus mokyti tautinės drausmės... Gal tai reiškia, kad naujoji valdyba ir *Sėją* įstatys į *Sandaros* vėžes, paversdama ją žurnalu, kuriame būtų sunku rasti ką nors skaitytino?..

**Algirdas T. Antanaitis**

## PATIKSLINIMAS

1977 m. lapkričio mėn. *Akiračių* nr. 10-me, recenzijų skyriuje, buvo atspausdintas Mykolo Drungos straipsnis „Naują istorijos knygą pasitinkant". Faktiškai tai nebuvo recenzija, o dalis kalbos, kurią M. Drunga pasakė, pristatydamas Prano Čepėno *Naujųjų laikų Lietuvos istorijos* pirmąjį tomą Bostono lietuvių visuomenei. Be to, straipsnio pavadinimas turėjo būti—„Istorija ir žurnalistika: tolimi giminės ar dvyniai?"

Red.

PASITYČIOJANTIS PAGERBIMAS

# MONOGRAFIJA APIE PROF. T. IVANAUSKĄ

Savęs pažeminimo ir didžiarusiškojo šovinizmo pagerbimo ritualas yra kaina, be kurios Lietuvoje neišleidžiama jokios tautinės kultūros sričiai priklausančios knygos. Kartais tai būna šiaip jau dalykiškame įvade lyg atžagaria ranka, lyg tyčia įterptas svetimkūnis, sukeliantis autoriui simpatizuojančią šypsenėlę. Bet neretai tas nusižeminimas tiek sutirštinamas, kad sukelia vien tik savotišką atstumiančio pasibaisėjimo ir gailesčio mišinį: lyg tiems senovės ubagams, kurie luošindavosi patys ir luošindavo savo vaikus, Žinia,—priežastis panaši: reikia gi kaip nors gyventi...

Neseniai gauta, 1976 m. Lietuvoje išleista monografija apie prof. Tadą Ivanauską tiktų kur tai į vidurį. Matyt, nelengva buvo įsprausti į planus monografiją apie lietuvį mokslininką, kilusį iš dabar taip negailestingai rusinamos Vilniaus krašto dalies ir iki savo gyvenimo pabaigos, kiek tik įstengė, padėjusį Gudijon įjungtiems savo tautiečiams, likusiems be lietuviškos mokyklos ir rašto. Dėl to *duoklinė smarvė* knygoje turėjo būti sutirštinta. Rasime čia ir pasižeminimo, turinčio palydėti bet kokią užuominą, jog nepriklausomoje Lietuvoje vyko kultūrinis darbas ir institucijos tam buvo steigiamos. Vyko tai, žinoma, nepaisant valdančiosios *buržuazijos abejingumo*... Vienas iš didžiausių gamtininko, zoologijos sodo ir rezervatų kūrėjo nuopelnų buvo tai, kad jis *skiepijo ateistines pažiūras* ir, savaime suprantama, kad viskas pagerėjo, kai *nauji, gaivūs vėjai padvelkė, atkūrus tarybinę valdžią*...

Kaip ir pridera ritualui, jis—trafaretinis. Tai matosi ir iš cituotų pavyzdžių. Bet iki šiol tai—dar ne didžiausia bėda. Labiausiai gaila ir blogiausia, jog knygoje, kurios pagrindinė paskirtis yra sutelkti informaciją apie T. Ivanauską, šią įdomią, įvairialypę ir itin produktyvią asmenybę, praleista tiek daug „nepatogios" informacijos.

O įeina į tai visas jo tautinis darbas su Gudijos lietuviais, įeina į tai ir dešimties metų tarpas jo moksliniame darbe, per kurį jis ne tik kad negalėjo normaliai dirbti, bet buvo dargi prievartaujamas remti šarlatanizmą moksle. Dabar gal jau ir spėjama tai pamiršti, tačiau, kai Stalinas ir Hitleris pasidalino Rytų Europą, tie „gaivūs vėjai" padvelkė Lietuvoje, su Raudonąja armija atžygiavo mokslo istorijoje daugiausiai aukų pareikalavusi mokslinė grafomanija—lysenkoizmas ir jo atmainos, kaip mičiurinizmas. Visa genetika, ir tuo pačiu tikroji gamtos mokslų šerdis—evoliucijos teorija, tapo ne tik pasmerkta, bet ir pavojinga. O dabar jau jo bendradarbis Mindaugas Venslauskas atsiminimuose rašo: *...Evoliucijos teorija bene labiausiai atitiko Tado Ivanausko dvasią...*

Ką darė T. I., kai buvo priverstas viešai paneigti savo įsitikinimus? Apie tą dramatišką laikotarpį mokslininko gyvenime tėra pateikta viena anekdotiško pobūdžio užuomina, nors aplinkybės, toli gražu, ne juokingos. Tikrinti, jog dėstytojai tikrai laikosi partijos nustatytų šarlatanizmo normų, į paskaitas buvo siunčiami sekliai. Bet dabar tegul kalba biologijos mokslų daktaras Mykolas Jankauskas (psl. 186):

*Tuo metu labai aktualus dalykas, ypač biologines disciplinas skaitantiems lektoriams, buvo mendelizmo ir morganizmo (skaityk—genetikos) teorijų triuškinimas. Šiuo atveju profesoriui Tadui Ivanauskui, bene seniausiam Lietuvos darvinistui, kartais būdavo gana keblu. Bet jis, pasakodamas apie perdėtą aplinkos įtakos reikšmę gyvūnų vystymuisi, imdavo ir prakošdavo: „Jei gimsta vaikai, panašūs į tėvus, tai mendelizmo ir morganizmo pasireiškimas, o jei į kaimyną—tai aplinkos įtaka..."*

Sąmojinga, be abejo. Net norėtųsi tikėti, jog taip ir buvo, bet, deja, keblumai anuomet būdavo visai kitokio laipsnio. Ištisos generacijos genetikų buvo sunaikintos lageriuose, ir mes gausime tikslesnį vaizdą apie Tado Ivanausko *keblumus*, pažvelgę į pridėtąjį brėžinėlį. Jame, paėmę iš knygoje esančios bibliografijos ir suvedę į 5 metų vidurkį, pateikiame profesoriaus publikacijų raidą. Kaip pažymi sudarytojai, sąrašas nepilnas (liečia nepriklausomybės laikotarpį), nes visą eilę straipsnių profesorius nepasirašydavo. Be to, enciklopediniai straipsniai čia padalijami iš trijų.

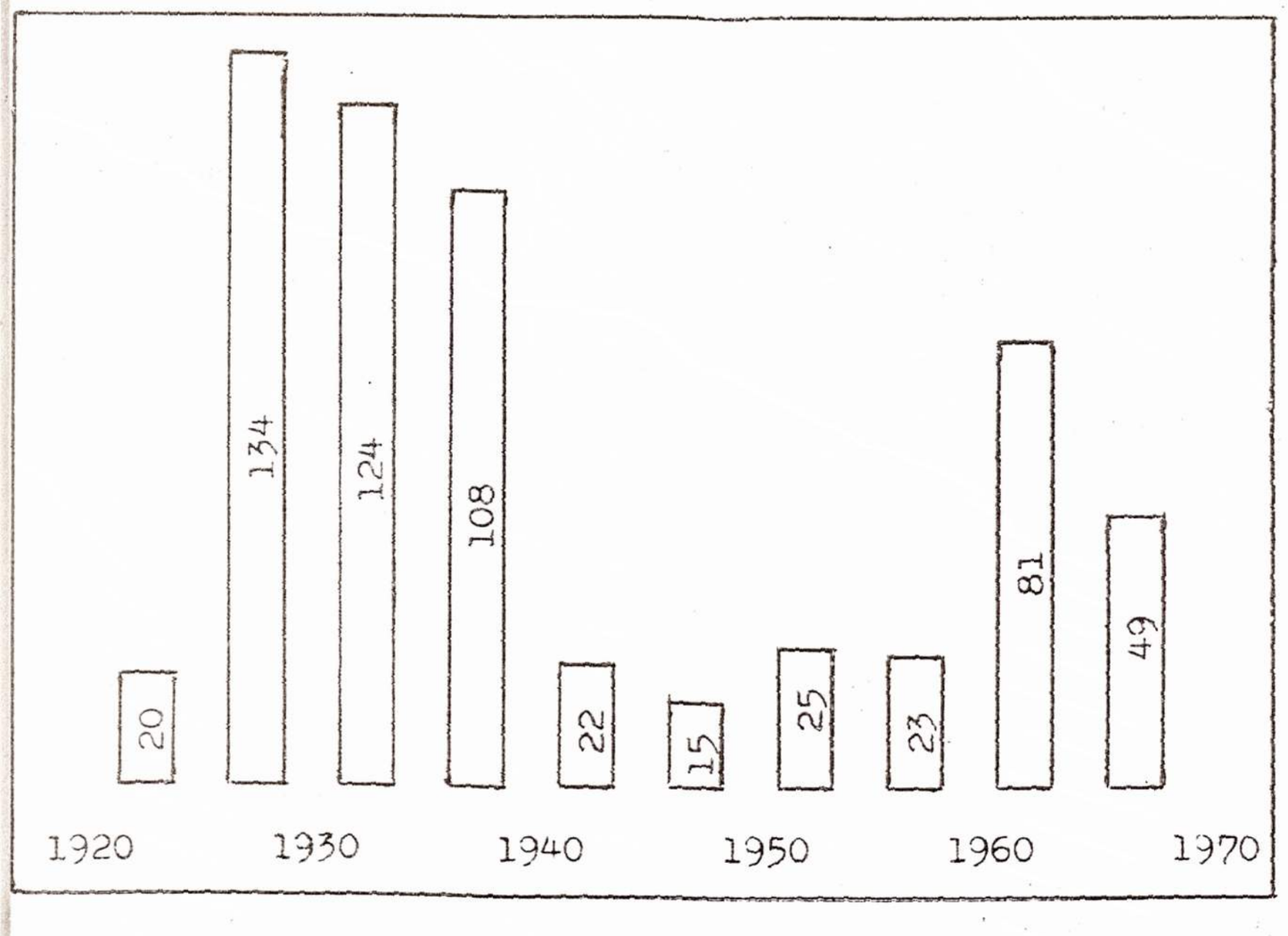


*Prof. T. Ivanausko kūrybingumo kreivė*

*Prof. Tadas Ivanauskas*

Tas prasivėręs dešimties metų tarpas, be abejo, iškalbus, bet ir jis, toli gražu, ne viską nusako. Kokie buvo tie keli metiniai to laikotarpio straipsniai?

Prašom:

*J. V. Stalinas ir mičiurinė biologija*
*Mičiurinės biologijos triumfas*
*Kūrybingasis tarybinis darvinizmas*
*Į naują kūrybinę biologiją!*
*Galingas užmojis*
*Mičiurino raštai*

Tai maždaug dešimties brandaus metų derlius. Žodelytis *keblu*, tad įgauna koktumo skonį. Galime įsivaizduoti, su kokia atida ši trumpa užuominėlė buvo ir paties autoriaus, ir visų cenzorių tyrinėjama. Galima įsivaizduoti ir gailėtis ir atsiminimų autoriaus, ir knygos. Pasibiaurėjimo jausmo šiuo atveju dar nėra. Pasibiaurėjimo jausmas kyla, skaitant net rijų bendradarbių—St. Biziulevičiaus, K. Jankevičiaus ir N. Liskevičienės—straipsnį „Tadas Ivanauskas—Evoliucinės minties skleidėjas". Atsiprašome, kad šio straipsnio autorių sąrašas nepilnas—Glavlito atstovas nepasirašė. Iš bolševikiško kuklumo, be abejo. O vertėtų...

Įsivaizduokite tokį pasityčiojimą iš žmogaus! Pažvelkite į brėžinį, perskaitykite 15-kos metų straipsnių pavadinimus, ir pagalvokite kaip, paaiškinta straipsnyje tas žiojėjantis plyšys mokslininko gyvenime ir kūryboje? Atsakymas tiksliai bolševikiškas. Straipsnis 4 1/2 puslapio. Iš jų 3 1/2 puslapių aprašo kaip sunkiai Tadui Ivanauskui sekėsi skelbti evoliucinę teoriją „klerikalų" laikotarpyje. O bolševikiniame?—Pateikiame pilną tekstą:

*Po antro pasaulinio karo, nepaisant didelės apimties ornitologinių darbų, įtempto pedagoginio darbo ir administracinių pareigų, Tadas Ivanauskas neužmiršo* (sic!) *ir evoliucinės minties ugdymo. Tai socializmo sąlygomis įgavo naują ir konkretų ideologinį turinį.*

Taškas.

Tegalime pridurti, jog bet kokiomis kitomis sąlygomis toks rašymas įgauna melo vardą. Gaila tų straipsnio autorių, bet tuo pat neišvengi žmogus pasibiaurėjimo tam iš jų tarpo (nebyliajam Glavlito atstovui), kuris šitokiais žodžiais suklastodamas slepia asmens ir visos mokslo šakos tragediją.

**K.V.**

ŽVILGSNIS Į LIETUVĄ

# ALKOHOLIZMAS IR JO PASEKMĖS

Alkoholizmas—viena iš didžiausių dabartinių Lietuvos nelaimių. Plačiau šiuo klausimu jau esame rašę *Akiračiuose* 1977 m. gegužės mėn. numeryje. Išeivijos spaudoje daug rašyta ir apie 1975 metų Kaišiadorių stotyje įvykusį traukinių susidūrimą, kuriame buvo daug žuvusių ir sužeistų. Anos skaudžios nelaimės kaltininkai—girti geležinkeliečiai.

Šį kartą vėl užsiminti apie alkoholizmą paskatino tragiškas įvykis praeitų metų lapkričio 2 d. Molėtų sviesto gamykloje. Tą dieną vairuotojas Jonas Astrauskas atvežė į gamyklos degalų sandėlį cisterną benzino. Krovikas A. Vasiliauskas, prileidęs benzino pirmąją cisterną, metalinėmis kopėtėlėmis palypėjo prie antrosios ir įleido šlangą. Pilant šlangas išsprūdo iš cisternos. A. Vasiliauskas nukrito nuo kopėtėlių, o benzinas pasiliejo žeme. Netrukus įvyko sprogimas, užsiliepsnojo gaisras. Žuvo vairuotojas Jonas Astrauskas, krovikas Alfonsas Vasiliauskas, transporto darbininkas Marijonas Urbonavičius, kazeino cecho darbininkas Juozas Gumbaravičius, Bronė Gaidienė ir Danutė Prušinskienė.

A. Vasiliausko, išmetusio šlangą, organizme rasta alkoholio intoksikacija. Degalų sandėlyje, į kurį pašaliečiams įeiti draudžiama, buvo ir daugiau žmonių. Atrodo, jog ten darbo metu buvo girtuokliaujama. *Tiesa* (1977.XII.10) rašo:

*Darbo drausmė šiame kolektyve smarkiai šlubavo. Spalio 27 dieną įvykusiame gamyklos partinės organizacijos ataskaitiniame rinkiminiame susirinkime taip pat buvo konstatuota, kad (...) darbo metu pasitaikė girtavimų.*

Dėl to gamyklos direktorius J. Katkevičius ir inžinierius technologas A. Gasaitis pašalinti iš pareigų, iškelta baudžiamoji byla, įvykį tiria speciali Ministrų tarybos sudaryta komisija. Jos uždavinys—išaiškinti įvykio detales ir kaltininkus. Tačiau pagrindinis kaltininkas, anot *Tiesos*, yra darbo drausmės trukumas:

*Kur jos nėra, ten ne tik prasta gamyba, bet ir plati dirva girtavimui, žmogaus nuopoliui. Ne paslaptis, kad kartais darbo metu geriama. Geriama pasislėpus, geriama ir viešai, prisidengus vyno, kaip tauraus gėrimo, nekaltumu. Blogiausia, kad į tokį nusikaltimą žiūrima atlaidžiai.*

Panaši ir Molėtų prokuratūros tardytojo V. Vaitavičiaus nuomonė. Jis sakosi turįs įrodymų, kad nelaimės dieną gamykloje buvo girtaujama, o geriančiųjų tarpe buvo ir kaikurie nukentėjusieji.

*Tiesa* apie šią nelaimę pranešė tik praėjus daugiau negu mėnesiui laiko. Nemalonios informacijos uždelsimas būdingas sovietinei spaudai. Laikraščiai, prieš pranešdami apie didesnes nelaimes, avarijas, neramumus ar panašius reiškinius, kurie gali būti propagandiniu požiūriu valdžiai nemalonūs, turi gauti cenzūros leidimą. O toks leidimas duodamas tik dviem atvejais: kai informacijos nebeįmanoma nuslėpti, arba kai informacijos nauda atrodo didesnė už jos žalą. Pirmuoju atveju, tačiau, kartais informacija neskelbiama net tuomet, kai jos nuslėpti nebeįmanoma. Pavyzdžiui, apie spalio mėn. Vilniuje įvykusias riaušes po futbolo rungtynių informavo beveik viso pasaulio spauda; apie jas Lietuvos gyventojai galėjo sužinoti iš užsienio radijo. Tačiau Lietuvos spauda šį kad ir nebenuslepiamą įvykį nutylėjo.

Sprogimo Molėtuose atveju, atrodo, po penkių savaičių cenzūra ryžosi paskelbti apie įvykį tikėdamasi, kad informacija apie nelaimę ir griežtas bausmes paskatins ir kitų įmonių girtuoklius darbo metu nebegirtuokliauti.

## KIEK IŠGERIAMA ALKOHOLIO?

Apie alkoholinių gėrimų gamybą Lietuvoje iki 1972 metų galima susidaryti gan tikslų vaizdą iš paskelbtų statistinių duomenų.

Degtinės ir likerių pagaminta (milijonais litrų): 1950 m.—6; 1955 m.—11,4; 1960 m.—12,19; 1965 m.—20,23; 1970 m.—31; 1971 m.—33 ir 1972 m.—33. Nuo 1973 metų duomenys apie degtinės ir likerių gamybą nebeskelbiami.

Vyno gamyba (milijonais litrų) didėjo panašiais tempais: 1950 m.—0,97; 1955 m.—2.66; 1960 m.—5,75; 1965 m.—16,46; 1970 m.—44,68; 1975 m.—69,46, o užpernai—72,87.

Alaus pagaminama žymiai daugiau nei vyno (milijonais litrų): 1950 m.—30; 1955 m.—40; 1960 m.—52; 1965 m.—68; 1970 m.—90; 1975 m.—135, o 1976 m.—137.

Palyginimui—1976 m. pagaminta viso labo tik 48 mil. litrų bealkoholinių gėrimų.

Ypatingo dėmesio ryšium su alkoholizmo plitimu nusipelno labai išaugusi vyno gamyba. Didelę šios gamybos dalį sudaro iš vynuogių gaminamas spirituotas vynas, kurį liaudis vadina „rašalu" (dėl labai biauraus skonio). Šis pigus vynas per paskutinius keletą metų labai paplito nuolatinių girtuoklių tarpe.

Žinoma, ne visi Lietuvoje pagaminti alkoholiniai gėrimai ten pat ir suvartojami. Dalis degtinės tenka pramonei, šiek tiek išvežama iš Lietuvos. Vis dėlto, 3 milijonų 300 tūkst. gyventojų krašte alkoholio gamyba yra nepaprastai didelė.

Apie tai, kiek alkoholio suvartojama krašte, galima spręsti iš statistikos duomenų apie mažmeninės prekybos prekių apyvartą. Štai, 1976 metais visa prekių apyvarta—3233 milijonai rublių, iš jų maisto prekių parduota už 1659 mil. rublių. Maisto prekės Lietuvos šeimos biudžete, kaip matome, sudaro apie 51 nuošimtį. Gėrimai šioje prekių apyvartos struktūroje atskirai nenurodyti. Tačiau, joje paskirai nurodytos beveik visos maisto prekės. Pavyzdžiui, mėsos produktų parduota už 287 mil. rublių, duonos—už 105 mil. rublių, pieno produktų už 111 milijonų ir t.t. Atskirai išvardintą parduotos druskos, arbatžolių, vaisių, kruopų, kiaušinių, konditerijos gaminių bendra kaina. Tačiau didžiausia dalis išlaidų maisto produktams tenka „kitoms maisto prekėms". 1976 metais tų „kitų prekių" parduota už 647 milijonus rublių. Savaime aišku, jog daugiau negu 90 nuošimčių šių „kitų prekių" sudaro alkoholiniai gėrimai. Jiems tenka apie 20 nuošimčių visos prekių apyvartos!

Savaime aišku, kad jau vien tik ekonominiu požiūriu šitaip paplitęs alkoholizmas neša kraštui milžiniškus nuostolius, nekalbant apie labai negeistinas jo pasekmes gyventojų sveikatingumui, prieaugiui, moraliniam klimatui ir t.t. Kodėl valdžia nesiima efektyvesnių kovos priemonių prieš taip labai paplitusį alkoholizmą, galime tik spėlioti.

## KAS KALTAS?

Išeivijos spaudoje dėl paplitusio Lietuvoje alkoholizmo dažnai kaltinama sovietinė valdžia. Tokie kaltinimai tarnauja visų pirma antikomunistinei propagandai, o propaganda—ar ji būtų komunistinė, ar antikomunistinė—teisybe perdaug nesirūpina. Išeivijos laikraščiuose dar vis pasitaikantieji teiginiai apie tai, kad komunistinė valdžia tyčia stengiasi gyventojus nugirdyti kad būtų lengviau juos valdyti, patogiai pamiršta, jog alkoholizmas mūsų krašte buvo labai paplitęs jau tada, kai dėl komunizmo gyventojai dar nesuko sau galvos.

Daug įdomiau būtų patirti, ką šiuo klausimu galvoja patys Lietuvos gyventojai. Tačiau progų patirti tikras gyventojų nuotaikas tenykštėje spaudoje, esančioje visiškoje valdžios partijos kontrolėje, nedažnai pasitaiko. Viena tokia įdomi užuomina neseniai tilpo žurnalisto ir propagandisto (daugiau propagandisto, negu žurnalisto) Gr. Kretavičiaus straipsnyje *Valstiečių laikraštyje* (1978.I.17).

Prieš maždaug pusmetį Kretavičius tame pačiame *Valstiečių laikraštyje* pabandė dabartinio gyvenimo gerumą įrodyti palyginimu su nepriklausomybės laikotarpiu, arba, kaip dabar tenai privaloma sakyti, „buržuazijos valdymo" laikais. Tuomet Kretavičiaus straipsnis, atrodo, susilaukė nepalankių skaitytojų atsiliepimų, į kuriuos dabar

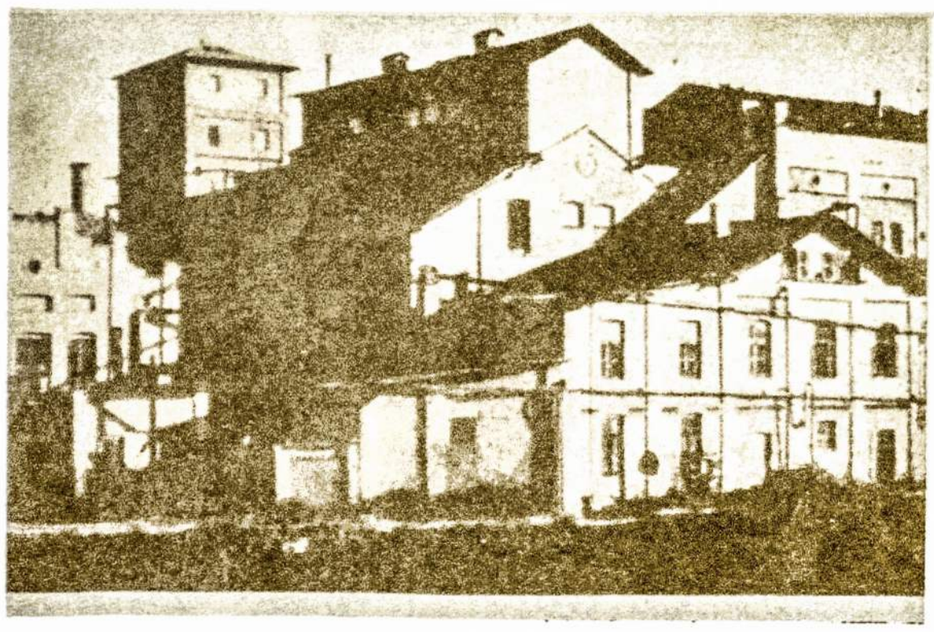

*Viena iš seniausių alkoholio gamyklų — Panevėžio spirito kombinatas*

SKAITYTOJAI PIKTINASI

# KROSNOJE — KARČEMA

Lazdijų rajone, kelių sankryžoje, stovi Krosnos gyvenvietė, dabar „Švyturio" kolūkio centras. Kasdien čia atvyksta daugiau kaip 60 autobusų, sustoja traukiniai. Žmonių, ypač poilsio dienomis, daug.

Ir saviškiams, ir pakeleivingam žmogui labai reikalinga valgykla. Bet kas joje darosi! Alkoholiniais gėrimais čia prekiaujama nuo ryto iki 21 valandos. Prirūkyta, prispjaudyta, pilna girtų. Trumpai tariant, valgykla paversta bjauria karčema.

Milicijos įgaliotinis, draugovininkai stengiasi palaikyti tvarką, tampo girtus. Bet kas iš to, jei prekybininkai taip uoliai vykdo planus alkoholinių gėrimų sąskaita.

J. PAVILONIS
Traktorininkas

(*Valstiečių laikraštis,* 1978.I.17)

jis ir argumentuoja. O norint argumentuoti reikia, kad ir nenoromis, bent trumpai paminėti ir oponento mintis. Viena Kretavičiaus reakcija liečia komunistinės santvarkos kaltinimą dėl paplitusio alkoholizmo:

*Paimkim, pavyzdžiui, tokį šlykštų reiškinį, kaip alkoholizmą, kuris gimdo daugelį kitų antivisuomeninių reiškinių. Kokių priemonių besiimtume šiam blogiui likviduoti, jos neduos rezultatų, jeigu pats žmogus neparodys valios. Apkaltinti mūsų gyvenimo būdą, kaip gimdantį alkoholizmą visiškai neteisinga ir naivu. Argi alkoholizmo, narkomanijos, įvairių nusikaltimų, dorovinio smukimo rykštė nepliekia Vakarų visuomenės?!*

Be abejo, kaltinti komunistinę santvarką dėl bendrų visai žmonijai negerovių nėra nei teisinga, nei tikslinga. Šia prasme diskusijas su panašiais išeivijos spaudos propagandistais ir Kretavičius nesunkiai laimėtų, net ir čionykštėje spaudoje. Reikalo esmė, tačiau, visai kitur. Jeigu nesąžininga kaltinti komunistinę santvarką, kad ji yra alkoholizmo priežastimi, tai **ne tik galima bet ir reikalinga kaltinti dabartinius Lietuvos valdovus visišku nesugebėjimu kovoti prieš alkoholizmą.**

Argumentų, rodančių, kad alkoholizmas Sovietijoje plinta ne todėl, kad valdžia taip nori, bet dėl **nesugebėjimo** su juo kovoti, labai nesunku rasti. Vienok, prieš pradėdami šį klausimą truputį detaliau paanalizuoti, negalime atsispirti pagundai pacituoti čia pat, greta Kretavičiaus straipsnio, išspausdintą traktorininko J. Pavilonio laišką *Valstiečių laikr.* redakcijai (jį spausdiname rėmeliuose, ištisai—Red.) Po visų Kretavičiaus argumentų apie **buržuazijos** valdomą Lietuvą! Tame pačiame puslapyje! Didesnės nelaimės propagandistui net ir pats velnias nesugalvotų...

### ŠALIA KELIO KARČEMA

Būdingas nesugebėjimo tvarkyti su alkoholiu surištų klausimų—Bačkonių karčema. Prieš keletą metų, kai ši valgykla-restoranėlis (taip šį gražiai pastatytą restoraną „pravardžiuoja" milicininkai) buvo pastatyta prie Vilniaus-Kauno autostrados, tenykštėje spaudoje buvo net pasididžiuota jos išvaizda, interjeru. Ir ne be pagrindo, atrodo, buvo didžiuotasi. O kad karčema šalia didelio kelio, galvos niekam neskaudėjo. Juk savaime aišku,—kur kitur statysi karčemą, jei ne prie kelio. Liaudis šitokią išmintį net dainosna sudėjo. Dar tada, kai važinėta arkliais...

Šiais laikais plentais važinėjama nebe arkliais, o automobiliais. Ir važinėjama greitai. Dabar pavalgyti tame restorane sunku. Tačiau apyvartos planus išgelbsti alkoholis. O kad pavertus šį restoraną į karčemą kelyje žymiai padažnėjo skaudžios eismo nelaimės, tesiskundžia tik milicininkai. Bet ir milicininkų skundų dar vis neišgirsta tie, kurie galėtų ir turėtų sustabdyti prekybą alkoholiu ten, kur ji ir tegali nešti tik nelaimes.

### NAUDA IR ŽALA

Sovietijoje, visai taip pat, kaip ir kapitalistiniuose kraštuose, pelnas yra vienas iš pagrindinių motyvų, skatinančių didinti alkoholio gamybą ir pardavimą. Kad pelnas šiuo atveju eina ne privačiam savininkui, bet valstybei, neturi didelės reikšmės. Didesnis pelnas su alkoholio gamyba surištoje pramonėje ir prekyboje didina viršininkų, vadovų, administratorių, direktorių atlyginimą ir stiprina jų padėtį. Net ir paprasti darbininkai gauna premijas už plano įvykdymą ar viršijimą. Tie patys ekonominiai dėsniai galioja ir kapitalistinėje visuomenėje. Ir vienur ir kitur vyrauja ekonominiai interesų konfliktai. Kapitalistinėje visuomenėje tie, kurie pelnosi iš alkoholio, visiškai nesijaudina dėl to, kad jų pelnas yra žalingas kraštui, tautai,

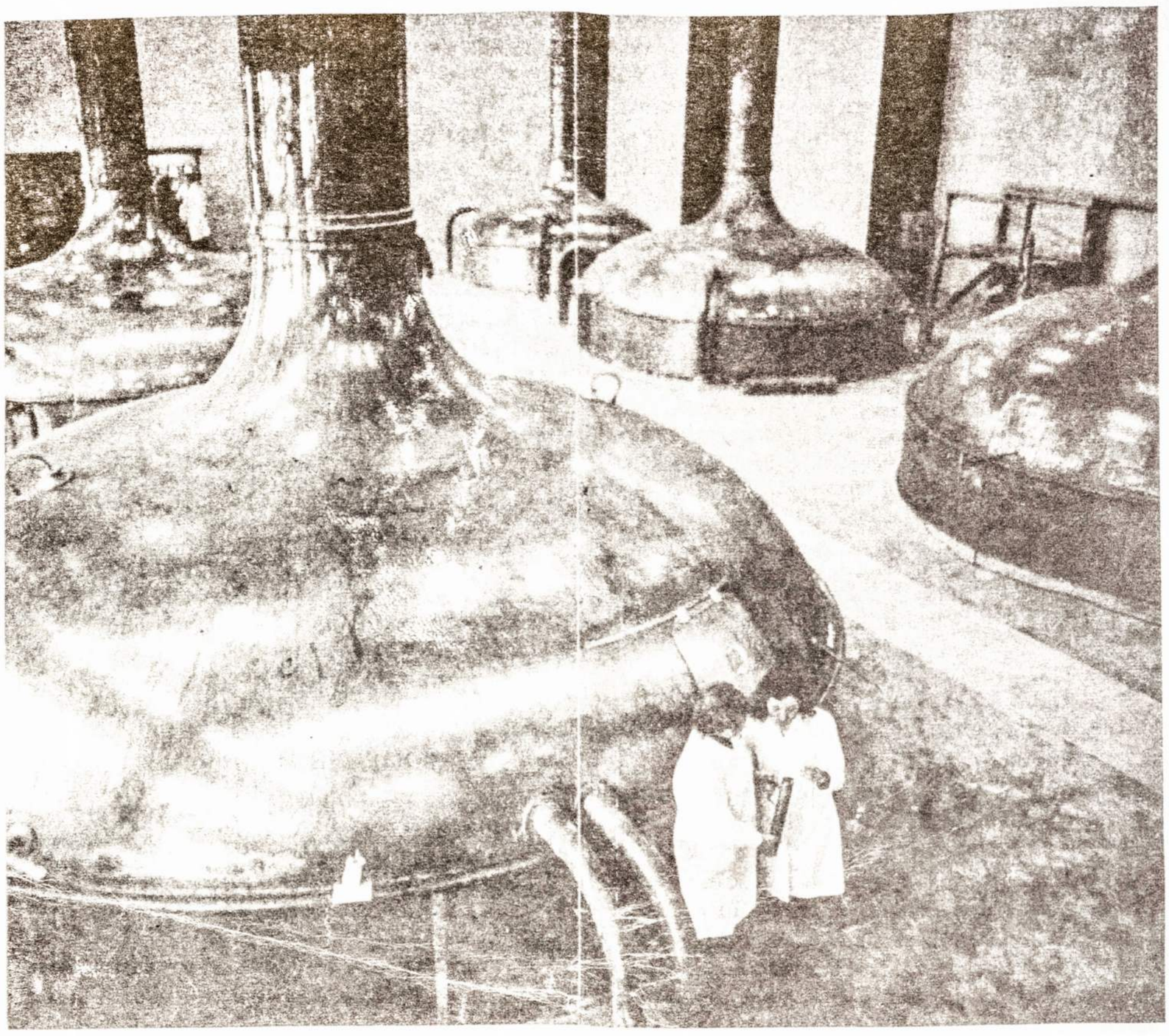

*Naujai pastatytame Utenos alaus bravare — didžiausiame Pabaltijyje — yra septyni šitokie variu padengti 9 tonų talpos katilai. 1980 m. bravaras patieks 72 milijonus litrų alaus — **pusę tiek, kiek** dabar iš viso pagaminama Lietuvoje.*

visuomenei. Ekonominiai santykiai kapitalistinėje visuomenėje grindžiami egoistiniu principu. Sovietijoje taip pat. Pavyzdžių šitokiam teiginiui iliustruoti Lietuvos spaudoje galima rasti šimtais. Alkoholio gamybos ir prekybos didėjimas tačiau yra tur būt pats geriausias šitokio egoistinių interesų konflikto tenykštėje visuomenėje pavyzdys.

Apie alkoholizmo visuomenei daromą žalą (o valstybei—nuostolius) tenykščiai valdžios žmonės supranta nė kiek neblogiau už mus. Štai, pavyzdžiui, kokią informaciją pateikia *Kultūros baruose* (Nr. 8, 1977 m.) LTSR teisingumo ministro pavaduotojas Jonas Misiūnas:

*Paskutiniais metais bendras nusikalstamumas stabilizavosi, tačiau atskiros jo rūšys kai kur netgi didėja. Tai pasakytina apie mūsų didžiuosius miestus ir tokius rajonus, kaip Alytus, Akmenė, Mažeikiai, Jonava ir kt. Daugiausia paplitę tokie nusikaltimai, kaip visuomeninio turto grobimai, pasikėsinimai į piliečių asmeninę nuosavybę, chuliganizmas. Šie atvejai sudaro apie pusę visų respublikoje įvykdomų nusikaltimų. Rimtą susirūpinimą kelia tokie sunkūs nusikaltimai, kaip tyčiniai nužudymai, sunkūs kūno sužalojimai, iššaginimai, plėšimai. Nemaža yra eismo taisyklių pažeidimų, spekuliacijos, naminės degtinės gaminimo atvejų ir kt. Kas dešimtą nusikaltimą padaro nepilnamečiai.*

Savaime aišku, jog nusikalstamumas nenaudingas jokiai valstybei; kiekviena valstybė stengiasi pakirsti jo šakmis. Lietuvoje alkoholis yra pagrindinė nusikalstamumo priežastis. Minėtame straipsnyje J. Misiūnas nurodo, jog **daugiau kaip pusę visų nusikaltimų padaro neblaivūs asmenys.** Panašiai atrodo ir nuskaltimų motyvacija. Pavyzdžiui, 54% lėšų grobstytojų sakosi taip darę norėdami praturtėti, o 45%—kad gautų lėšų girtavimui.

Jeigu prie šios informacijos pridėsime dar nuolatines spaudos aimanas apie alkoholio dėka padarytas pravaikštas, darbo nuostolius ir nelaimingus atsitikimus darbovietėse, tai neliks jokios abejonės, kad ir ekonominiu požiūriu girtavimas kraštui yra labai žalingas. Todėl savaime siūlosi klausimas—o kokių gi priemonių imasi valdžia kovai su taip paplitusiu girtuokliavimu?

### KAS DAROMA?

Apie pastangas mažinti girtuokliavimą sunku rašyti, nes tos pastangos, žiūrint iš tolo, sunkiai pastebimos. Yra, tiesa viena išimtis—tai milicijos pastangos kovoje su girtais vairuotojais. Kadangi masinis automobilizmas tenai yra dar palyginti naujas reiškinys, tai ir girtuokliavimas joje neįgijo „pilietinių teisių" tradicijos keliu. Milicija todėl girtus vairuotojus negailestingai gaudo ir be didelių ceremonijų už automobilio vairavimą esant girtam atima vairuotojo leidimą keliems mėnesiams. Ir už tai jiems turėtų būti dėkingas kiekvienas sąmoningas lietuvis.

Šiaip jau didesnių pastangų kovoje su alkoholizmu nematyti. Kartais tuo reikalu parašo žurnalistai, rašytojai, universiteto rektorius. Deja, inteligentija šioje srityje toli gražu neatlieka to vaidmens, kokį ji turėtų atlikti.

Visiškai mums nesuprantamas valdžios nenoras nutraukti ekonominio skatinimo priemonių taikymą alkoholio gamybai ir juo prekybai (kaip pav. premijas už apyvartos planų viršijimą, „tryliktąjį atlyginimą" ir t.t.).

Tačiau svarbiausia kovos su alkoholizmu nesėkmės priežastis atrodo yra pačių aukščiausiųjų partijos ir vyriausybės vadovų pasyvi laikysena šiuo klausimu.

**Z.V. Rekašius**

## REPLIKA

„Leninin ė premija“ ar „hitlerinis grobikas“ visada versdavo šypsotis, paskaičius ir nuobodžiausią tiesinę (*Tiesos*) žurnalistiką. Pastaruoju metu sveika nuovoka, o gal vengimas apsijuokti, Lietuvoje leidžiamiems laikraščiams vis daugiau padeda išsiversti be tokio lietuvių kalbai svetimo darinio. Tiesa, Jungtinės Tautos ten vis dar tebėra „Suvienytomis Nacijomis“, panašiai, kaip XIX amž., dar Jablonskio nuo slavizmų neapvalytoje lietuvių laikraštijoje JAV buvo vadinamos „Suvienytomis Amerikos Valstijomis“.

Ten Brežnievas vis dar tebėra transkribuojamas „Brežnevu“, lyg rusų „е“ ištarimas visur atitiktų lietuvių kalbos „e“. Dabartiniai Lietuvos globėjai mielai norėtų, kad ir sovietai būtų rašomi „sovetai“. Deja, dvi dešimtys nepriklausomybės metų nebeišgriaužiamai įkalė to žodžio rašybą su „ie“.

Rusų raidė „е“ ir „ie“ dar tariama ir garsu, artimu dvibalsiui „io“. Tai nutiesė kelią į tarybinę lietuvių raštiją atkeliauti Beliui (Heinrich Boell), Getei (Goethe), Monteskje (Montesquie) vietoje Biolio, Giotės ar Monteskjio (jeigu jau taip norima svetimus vardus rašyti fonetiškai).

Taip pat, skirtingai nuo daugelio kitų, rusų kalba neturi ilgosios „i“, kuri lietuviškai rašoma „y“ ir tik tamtikrais atvejais „į“ ar „i“, pavz., *medį, kilti.* Taip Maskvos dėka lietuvių laikraščiuose atsirado šuniškas miestas Majami Bič, suprask Miami Beach. Gal ir gerai, kad tos ilgosios „i“ taip trumpinamos *via Moscow.* Yra vilčių, kad vieną dieną laikraščiuose iš Lietuvos pamatysime ir didįjį sovietų politikos tikslą iš anglų sovietiškai transkribuotą „pis“ (peace).

Aukščiau pateikti atvejai yra pavyzdžiai *sbližienijos* metodo pritaikinimo kalbos srityje. Tuo vardu Sovietijoje vadinamas palaipsnis tautų suartinimas, iš tiesų reiškiąs jų sulydinimą, tai yra, rusifikaciją.

Yra dar ir kita šalis, kur irgi leidžiami lietuviški spaudiniai. Ten, pagal vieną laikraštį, miesčionis lietuvis prie savo namo „piauna žoles“, o suvažiavę teologai diskutuoja „teologinėje sekcijoje“. Šalis ta JAV vadinas, o laikraštis—*Draugu.*

Dar iš to paties laikraščio. Liepos 2 numeryje tilpo straipsnis „Krikščioniškajame pasaulyje“. Visi antraštės žodžiai pradedami didžiosiomis raidėmis. Toliau „vienuolinis slopinimas“, ar dar įmantriau: „kurti vienuolines bendruomenes ir jose gyventi“ (tai tur būt kalbama apie vienuolynus) arba „akivaizdžiai neįteisėtos represinės priemonės“. Kitur laikraštis pereina į liaudiškesnius išsireiškimus. Lietuvoje bernai „duodavo į snukį“ arba „uždėdavo“. *Drauge* irgi „duodama“ (pašnekesys) ir „nuimama“ (draudimas).

Kasdieniniam užsigardžiavimui atsiverskite Čikagos žinių skyrelį:

### DRAUGIŠKAI

Trys keliolikametės ketvirtadienį užpuolė Chicagos universiteto studentę Claire Toth, 19 m., norėdamos atimti jos rankinuką. Užpultoji panaudojo savo švilpuką, ir tą, išgirdę studentai atskubėjo pagalbon. Užpuolėjos, peiliu sužeidusios studentės ranką, suspėjo įšokti į Cadillac automobilį, kur jų laukė du vyrai, ir nuvažiavo.

### LIETUVIŠKAI

Ketvirtadienį trys paauglės kėsinosi į Čikagos universiteto studentės devyniolikametės Claire Toth rankinuką. Užpultoji švilpuku prisišaukė kitus studentus. Mergšės, peiliu sužalojusios studentės ranką, vos spėjo pabėgti su dviem sėbrais, laukusiais kadilake.

### DRAUGIŠKAI

Šios žiemos šalčiuose buvo sunaikinta daug žuvų Cook apskr. vandenyse. Porą metų jų gaudymas bus nelabai sėkmingas.

## TIESINĖ IR DRAUGINĖ KALBA

# DUODAMA IR NUIMAMA

### LIETUVIŠKAI

Šią žiemą iššalo daug žuvų *Cook* apskrityje. Porą sekančių metų jų pasiges žuvautojai.

### DRAUGIŠKAI

Chicago and North Western traukinys prie N. Central suvažinėjo moterį Ora Sautter, kai ji ėjo skersai bėgių. Giminės sako, kad ji kentėjo dėl arterijų sklerozės ir aukšto kraujo spaudimo ir dažnai būdavo sumišusi.

### LIETUVIŠKAI

*Chicago and North Western* linijos traukinys ties Central gatve suvažinėjo per bėgius einančią moterį. Giminės sako, kad nukentėjusioji Ora Sautter negalavo arterijų skleroze bei aukštu kraujo spaudimu ir dažnai būdavo nepilnos sąmonės.

### DRAUGIŠKAI

Bendrovė Sovietų Sąjungoje įrengs potasijaus chlorido kristalizuotoją ir dar du kitus fabrikus: gaminti fosforo rūgštį ir „Caustic soda“.

### LIETUVIŠKAI

Bendrovė Sovietų Sąjungoje įrengs kalio chlorido kristalizuotoją bei fabrikus fosforo rūgščiai ir natronui (natrio šarmui) gaminti.

### DRAUGIŠKAI

Daugybė nuotraukų, aukso ir kitokių puošmenų sumaniai sutvarkyta. Lankytojų minios dažnai nebesutelpa ir muziejaus vadovybė pradėjo duoti signalus: jei tą dieną visi bilietai išpirkti, šiaurinėje muziejaus pusėje vėliava laikoma nuleista iki pusės stiebo.

### LIETUVIŠKAI

Vykusiai išstatyta daugybė nuotraukų ir aukso bei kitokių papuošalų. Lankytojams nebetelpant, muziejus iš tolo perspėja atvykstančiuosius: išpardavus visus bilietus, vėliava į šiaurę nuo muziejaus nuleidžiama pusiau stiebo.

### DRAUGIŠKAI

Dainuos vadinamas All-City choras, gros orkestras.

### LIETUVIŠKAI

Dainuos miesto chorų rinktinė ir gros orkestras.

Visur „sbližienija“, tik šį kartą savanoriška, be prievartos. Kalba ir stilius, kokių nepasitaiko nei *Naujienose*, nei, pagaliau, *Tiesoje.*

*Akiračių* mėnraštis šiais metais kiekvieną mėnesį vienam skaitytojui, radusiam lietuviško laikraščio skiltyje bent 15 kalbos ar stiliaus klaidų ir tuos sakinius išvertusiam į lietuvių kalbą, siūlo visus metus *Akiračius* veltui.

## ATGARSIAI

### REORGANIZUOTOJE GALVELĖJE LAISVAI PLATINAMI „AKIRAČIAI“

(*Akiračiai* aplamai)

Antra Frontininkų politinė nedorybė (savižudiška mūsų tremties kovai dėl Lietuvos laisvės!) yra beatodairinis ir nediskriminuojantis bendradarbiavimas su tėvynės okupantu ir jo siųstais visokių rūšių (K.G.B.) agentais ir kitokio plauko batlaižinaias quislingais!!! Frontininkų bendradarbiavimas su „Akiračių“ grupele (kaip visiems žinoma, „Akiračiai“ yra laisvai leidžiami platinti okupuotoje Lietuvoje)—irgi dar vienas! frontininkų barzdukinių ideologų „perlas“; kai tuo tarpu jie propaguoja tautinį solidarumą kaip jų pagrindinę ideologinę gairę!!! Tai politinis pariziejiškumas trečiame laipsnyje!!!

(Iš Vytauto P. Dargio pranešimo reorgų „bendruo menės“ suvažiavime, *Naujienos,* 1977.XII.30)

### KO IŠ IŠEIVIJOS LAUKIA LIETUVA?

(„Ko mes tikimės iš išeivijos“, *Akiračiai,* 1975 m. nr. 2/66)

Kl.: „Akiračiuose“ buvo straipsnis, lyg parašytas Lietuvoje, apie tai, ko Lietuva laukia iš išeivijos. Jei teko skaityti, kaip Jums atrodo tie Lietuvos lūkesčiai?

Ats.: Tame rašinyje nusakyti Lietuvos lūkesčiai išeivijos atžvilgiu turi pagrindo. Kaip plačiai paplitę visuomenėje—sunku nustatyti. Beje, valdžia įtaigauja visą laiką visuomenę, kad emigrantų triukšmas dėl padėties okupuotoje Lietuvoje esąs Lietuvai kenksmingas. Žinoma, skelbimas tiesos neatitinkančių dalykų išeivijoje Lietuvai nėra naudingas. Tačiau faktų skelbimas arba faktų interpretacija yra būtini. Yra taip pat nuomonė, kad išeivijos svarbiausias uždavinys yra kultūrinis. Vakarų laisvės sąlygomis ugdyti lietuvišką kultūrą. Bet lygiai yra balsų, kad labai svarbi išeivijos politinė veikla. Svarbu kelti triukšmas dėl žmogaus teisių pažeidimų, dėl atskirų žmonių persekiojimo. Nors sovietinė valdžia stengiasi ignoruoti užsienines reakcijas, pvz., lig šiol užsieninės reakcijos, įskaitant ir Valstybės departamento demaršus, dėl Orlovo ir Ginzburgo areštų teigiamų rezultatų neduoda,—vis dėlto reikia pripažinti, kad sovietinei valdžiai rūpi išlaikyti užsienio akyse savo prestižą ir kad ji faktiškai užsienio priekaištų atžvilgiu, ypatingai kai tokie priekaištai paremti konkrečiais faktais, nėra abejinga. Mažiausiai apčiuopiama yra visuomenės politinių nusistatymų diferenciacija. Vieną galima justi—nepriklausomybės laikų politinių grupuočių ateitis vargu ar turi realių galimybių.

(Kęstučio Jokubyno atsakymai į klausimus, *Į laisvę* nr. 71, 1977 m.)

## laiškai

### MIELAI ATITAISOME

1978 m. sausio 27 d. gavęs *Akiračių* 1977/spalis/Nr. 9(93), radau pasikalbėjime su p. Algirdu Greimu man nemalonią klaidą. Būtent, kur kalbama apie archeologijos duomenis, yra paminėta, bet iškraipytoje formoje, mano sesers pavardė—Volkovaitė.

Tikroji jos pavardė yra **Volkaitė** (Dr. Regina Volkaitė-Kulikauskienė).

Maloniai prašau sekančiame *Akiračių* numeryje tą padarytą klaidą atitaisyti.

Su pagarba
Nap. Volkas

Toorak Gardens, Australija

## REIKIA SĄŽINĖS PRAVALYMO

Ar galvojate *Akiračiuose* komentuoti *Draugo* sausio 9 d. b.kv. pasirašytą vedamąjį „Žydai sukūrė komunizmą, bet dabar žydai komunizmą griauna", ypač jo užbaigiamąją mintį: „Nereikia tad stebėtis, kad ir Sovietų Sąjungos žydai, kaip ir visas tarptautinis žydų judėjimas, yra pakeitęs nuomonę komunizmo atžvilgiu. Žydai sukėlė Rusijoje revoliuciją, bet jie dabar, lyg savo kaltę atpirkdami, bolševizmą griauna"—? Tokia minties eiga, kaip ji tuose sakiniuose vystosi, skaitytojui sugestionuoja, (1) kad „tarptautinis žydų judėjimas" savo visumoje ne tik buvo iki šiol Sovietų Sąjungai palankus, bet ir dalyvavo revoliucijos Rusijoje kėlime, (2) kad „žydai" (vieni!) „sukėlė Rusijoje revoliuciją", tad niekas kitas už tai neturi atsakomybės, nei kitos grupės, nei režimas, kuris revoliucijai sudarė palankias sąlygas, (3) kad ant žydų (visų!) ligi šiol guli „kaltė" už tą revoliuciją, ir kad (4) disidentinis sąjūdis neturi pozityvaus motyvo, t.y. nieko nesiekia, bet tik negatyvų, t.y. „atperka" rasines kaltes, yra ne tautinio sąmoningumo ar liberalinės dvasios, bet viduramžiškai suprastas penitentinis aktas. Visa tai svarstant, nei kiek neateina galvon mintis, kad ir krikščionybę „sukūrė žydai", už ką jiems buvo atsilyginta antisemitizmo jei ne sukūrimu, tai negirdėtu įaudrinimu.

Iš viso būtų laikas sistematiškai išnagrinėti lietuviškąją grupinių neapykantų struktūrą ir nuolat iškelti, kas toje struktūroje naujo (t.y. kokie paslėpti motyvai atsiskleidžia atsiliepimuose apie kitus, net ir tada, kai norima apie juos „palankiai" pasisakyti). Ta proga būtų galima paliesti ir kai ką kai kurioje Lietuvos disidentų spaudoje („ateistai, tat girtuokliai ir paleistuviai" motyvą). Visoje šitoje sferoje reikia geroko sąžinės pravalymo.

Vytautas Kavolis

Carlisle, Pa.

## RAŠAU, RAŠIAU IR RAŠYSIU LIETUVIŠKAI

**(atkelta iš 16-to psl.)**

pasiekė... Žinau, kad kai kas vartojo ir Jūsų ką tik pasakytus terminus... Knyga yra simbolinė, alegorinė, todėl ji gali būti komentuojama labai įvairiai ir interpretuojama nevienodai. Man kaip autoriui, žinoma, norėtųsi, kad interpretacijos ir komentarai remtųsi kūrinio visuma, o ne kokia viena detalė ar fraze, išimta iš konteksto...

*—Esate anksčiau pareiškęs, jog ir toliau liksite susirišęs su lietuvių literatūra... Kaip šiuo metu namuose kalbate? Kaip rašote?*

—Su dukra kalbu lietuviškai, su žmona—ir žydiškai, ir lietuviškai, o kartais ir rusiškai, darbe, taigi mokykloje—hebrajiškai. Rašiau, rašau ir rašysiu lietuviškai. Lietuviškos leidyklos čia Amerikoje yra mane angažavusios ir su jomis palaikau kontaktą. Naujo kūrinio originalas tegali būti išleistas tiktai čia, nes Izraelyje lietuviškai leisti nėra nė prasmės, nė galimybės. Mano knygos Izraelyje yra verčiamos ir leidžiamos hebrajiškai. Jau išleista: novelių rinkinys „Geltonas lopas", romanai „Lygiosios trunka akimirką" ir „Ant ko laikosi pasaulis", o taipgi sutrumpinta „Mėnulio savaitės" versija. Dabar jau verčiamas ir „Striptizas". Taigi, esu lietuviškai rašantis Izraelio rašytojas...

*—Ar kuriate ką nors naujo?*

—Dabar tęsiu anksčiau pradėtą apsakymų ciklą „Apverstas pasaulis" ir trumpą romaną apie žydo ir žydų tautos likimą... Nors tasai žydas čia būtų simbolis žmogaus aplamai...

## SUBTILI IR KULTŪRINGA EKONOMIKA

Mokslinius straipsnius skaityti patartina ne nuo pradžios, bet nuo galo, nes išmintis (ypač ekonominiais klausimais) dažniausiai susitelkia užpakalyje. Nesigailiu, kad taip pradėjau skaityti ir Leonardo Dargio straipsnį *Aiduose* (1977 m. spalio mėn.), po aiškia patriotine antrašte—„Okupuotąją Lietuvą daugiausia maitina sklypininkai".

Ten sužinojau, kad dabar Lietuvoje *žemė triukšmingai sausinama ir kitaip paruošiama, o paskui nenaudojama.* Tikrai nustebino mane ši mokslinė naujiena. Aš, mat, galvojau, kad tie bolševikai ir drėgmę iš Lietuvos žemės išveža tyliai, slaptai, kad nė lapė nesulotų. O, pasirodo, triukšmingai!

*Drausmės sargyboje*

Nemažiau įdomi ir pagrindinė straipsnio išvada, išdėstyta jo paskutiniame sakinyje. Jame sukoncentruota moderniosios ekonomikos ir šimtmečiais kauptos lietuvių liaudies išminties sintezė: *nei patys ėda, nei kitiems duoda.* Nereikia, tur būt, nei aiškinti, kaip maloniai mano šuniškus paširdžius pakutena šitokios mokslinės išvados...

*Sovietinėje imperijoje politiniai vadai yra aukščiausi ekonomistai,*—dėsto Dargis mėnesiniame kultūros žurnale. *—Šiandien jų didžiausi: Leninas, Brežnevas, Kosyginas, Stalinas,*—toliau aiškina mūsų ekonomistas. Po šimts pypkių! Net gėda prisipažint. Tikrai galvojau, kad Leninas jau miręs. Ir Stalinas turėtų būti jau senyvo amžiaus, nebedarbingas, ligotas. O, pasirodo, abu gyvi ir sveiki. Juda, kruta, darbuojasi—ačiū Dievui!..

Visokių dėsnių suformuluoja anie sovietų ekonomistai. Eilinis skaitytojas, kaip ir aš, nesusipažinęs su mokslinio darbo metodika, ima ir patiki tokiems pseudo-moksliniams jų aiškinimams. Net Vakarų profesoriai kartais ima ginčytis, ar teisingai suformuluotas koks nors dėsnis. O pagal Dargį, pasirodo, *jokio dėsnio suformuluoti negalima, o tik atrasti.* Aiškiai matosi komunistinė įtaka mūsų universitetuose. Manęs tai daugiau nebeapgaus tie „formuluotojai"...

Tarybiniai propagandistai moka skaičius susukti taip, kad dabartinė Lietuvos žemės ūkio gamyba atrodo visai neblogai, palyginus ją su buržuazine. Užtai labai gerai padarė Dargis, apskaičiavęs lentelę, kurioje Lietuvos ūkininkų turėtų gyvulių ir paukščių skaičius 1938 metais palyginamas su 1974 m. gyvuliais ir paukščiais kolūkiuose, valdiškuose ūkiuose ir privačių sklypininkų nuosavybėje. Liūdnai atrodo 1974 m. kolūkiai, palyginus juos su 1938 m. ūkiais. Tarybinių ūkių vaizdas dar liūdnesnis. O jau sklypininkai—tikri ubagai, kai sugretini jų gamybą su **visos Lietuvos** prieškarine gamyba.

Smagu, kad ir statistinėje akrobatikoje išeivija neatsilieka nuo Lietuvos. Be to, laikas jau įsisąmoninti, kad socialistinės gamybos negalima vertinti vien kiekybiniu požiūriu. Nemažiau svarbūs ir kokybiniai kriterijai. Dargis, pavyzdžiui, apskaičiuoja, kad 1974 m. Lietuvos žemės ūkio gamyba buvo verta 2.797.695.853 rublių, o 1937 metų gamybos vertė—7.754.192.663 rublių, kai tonomis matuojant 1974 m. gamyba atrodo beveik trečdaliu didesnė. Nors aš ir nevisai suprantu šiuos komplikuotus apskaičiavimus, bet principas aiškiai teisingas: net trys socialistiniai grūdai neprilygsta vienam kapitalistiniam!

Teigiamai įvertinę patį straipsnį, norėtume paminėti ir žurnalo redaktorių bei spaustuvininkų nuopelnus. Visų pirma—straipsnio lietuvių kalbą. Tikras saldainiukas! Skaityti taip pat nenuobodu, kai, baigus vieną paragrafą 346-me pusl., sekančio reikia ieškoti 347-to viduryje. O po to—vėl grįžti atgal.

Ir pabaigai—dar viena citata. „Sov. Sąjungoj, matyt, taip ir reikia, nes tokie mokslai, kai žmonės nieko kito nemato ir negirdi, visgi veikia, nors, pagal Stalino dukrą, jos tėvas iš esmės buvęs nemokytas žmogus, nieko nežinojęs ir apie modernųjį socialinį galvojimą".

Tur būt aišku? O jei ne—pasidžiaukite bent stiliumi...

AKIRAČIUS galima įsigyti šiose vietose:

PARAMA, 2534 W. 69 ST., CHICAGO, ILL., 60629
J. VAZNELIO prek. namai — Gifts International, 2501 W. 71 St., CHICAGO, Ill., 60629
ROMUVA, 84-20 Jamaica Ave., WOODHAVEN, N.Y., 11421
SPAUDA, 10 John St., WATERBURY, Conn., 06702
P. MISEVIČIUS, 32 Hendrick Ave., TORONTO 4, Ont., Canada

Prašau man siuntinėti AKIRAČIUS/pratęsti prenumeratą.

Vardas ir pavardė: .....
Gatvė: .....
Miestas: ..... Valstybė: ..... Zip: .....

AKIRAČIAI
6821 So. Maplewood Ave.
Chicago, Illinois 60629

Prenumerata $ 8.00
Auka $.....
Pridedu čekį $.....

KALBA RAŠYTOJAS ICCHOKAS MERAS

# RAŠAU, RAŠIAU IR RAŠYSIU LIETUVIŠKAI

Pernai egzilinės Lietuvių Rašytojų draugijos literatūrinę premiją laimėjęs rašytojas Icchokas Meras gimė Kelmėje 1934 m. spalio 8 d. Kelmės vidurinę mokyklą baigė 1953 metais, o Kauno Politechnikos institutą—1958 m. Eilę metų dirbo Vilniuje.

Premiją už romaną *Striptizas, arba Paryžius—Roma—Paryžius* jam buvo įteikta literatūros vakare, apvainikavusiame Mokslo ir kūrybos simpoziumą, įvykusį Čikagoje Padėkos dienos savaitgalio (lapkr. 24-27 d.d.) metu. Tąja proga rašytoją ir užkalbinom...

*—Kokias gyvenimo sąlygas ir perspektyvas suradote Izraelyje?*

—Į Izraelį atvykau 1972 metų rugpiūčio vidury. Kaip ir visi nauji ateiviai penketą ar šešetą mėnesių išgyvenau tokioj mokykloj besimokydamas hebrajų kalbos, be kurios ten neįmanoma nė pradėt dirbti, nė su žmonėmis bendrauti. Po to pats svarbiausias man buvo egzistavimo klausimas. Inžinierius, gydytojas, amatininkas ar darbininkas ten prisitaiko gana greit, nes darbo vietų yra, ir „absorbacijos" organai visiems padeda. Galima mokytis ir įsigyti naują specialybę. Kaip žinote, esu baigęs Politechnikos institutą ir eilę metų dirbęs radijo inžinierium. Galėjau tuojau susirasti darbą elektronikos inžinerijoje, bet man tuojau iškilo kūrybos laiko problema. Ilgai ieškojau, kol pagaliau nutariau išnaudoti savo išsilavinimą mokytojaudamas.

Valstybė (Kultūros ir Švietimo ministerijos) yra suinteresuota, kad rašytojas ir toliau liktų kūrėju. Dabar dėstau elektroniką vidurinėje technikos mokykloje, turiu tik pusę pilno mokytojo pamokų krūvio, bet gaunu pilną atlyginimą. Taip, kad pusę laiko galiu išnaudoti kūrybai.

*—Ar daug susitinkate bendro likimo žmonių iš Lietuvos? Kaip su jais bendraujate?*

—Izraelyje, manau, iš Lietuvos yra nemažai. Gal apie dešimtį tūkstančių. Visi stengiasi įaugti į krašto gyvenimą ir kultūrą, išmokti kalbą, bet, žinoma, tarpusavy labiau bendrauja žmonės iš to paties krašto, miesto ar mokyklos. Yra išeivių iš Lietuvos sąjunga įkurta ten dar prieš naujai ateivių bangai atvykstant. Daugumoje jon glaudžiasi vyresnio amžiaus ateiviai, nes viskas dažniausiai vyksta žydų (idiš) kalba, kurią ne visi jaunesnieji moka...

*—Įdomu būtų išgirsti Jūsų nuomonę apie svarbiausias Izraelio problemas: taikos galimybes, žydų reakcijas į palestiniečių pastangas įkurti savo valstybę...*

—Pagrindinė problema—pastovi taika, kurios ten dar nėra, nors visi to labai nori. Didžioji dauguma žydų, aišku, palestiniečių valstybės nenori, nes tai būtų nuolatinė neramumų bazė. Aš su tuo irgi sutinku. Palestiniečių problema, man rodos, yra socialinė: kur gyventi, kaip gyventi... Izraelio žydų problema yra likiminė: gyventi ar negyventi; taip sakant, būti ar nebūti. To klausimo aštrumas tebejaučiamas kiekvieno žydo galvoje, kada dar vakar, dvidešimtojo amžiaus viduryje, buvo iššudyti šeši milijonai žydų... Izraelis, kaip valstybė, atveria duris žydams iš įvairių kraštų, jų tarpe ir iš arabų kraštų, kur jie buvo persekiojami ir beteisiai. Arabų valstybės, turėdamos milžiniškus išteklius ir milžiniškus plotus, savo žmonių problemas galėtų spręsti kur kas lengviau. Ir žydai jiems padėtų... Arabai Izraelyje yra pilnutiniai piliečiai, turi savo mokyklas ir sąlygas savajai kultūrai ugdyti, tik toks skirtumas, kad jie visi yra atleisti nuo karinės prievolės. Ir tai dėl visiems suprantamų priežasčių...

*—Pastaruoju metu lietuvių spaudoje buvo nemažai prirašyta apie žydų pastangas ieškant karo nusikaltėlių ir nacių kolaborantų, ypač tarpe pabėgėlių iš Sovietų Sąjungos užgrobtų kraštų. Kaip į tai žiūrite Jūs, būdamas dargi ir asmeniškai skaudžiai paliestas?*

—Daugumos žydų nuomonė yra ta, kad nusikaltėlius reikia nubausti. Man rodos, kad ir pačiai lietuvių tautai turėtų būti svarbu išsiaiškinti, kas teršia lietuvio vardą ir nuo tokio atsiriboti... Žinau, kad tai nėra toks lengvas ir paprastas klausimas. Manęs prašė šia tema paruošti pranešimą mokslinei konferencijai. Jeigu man pavyks atitinkamai susikaupti ir sutelkti bent minimalią medžiagą šiuo klausimu, aš savo nuomonę išsakysiu plačiai ir motyvuotai, o ne tiktai vienu kuriuo nors aspektu.

*—Manau turėjote progos stebėti čionykštę išeivių kultūrinę veiklą ir susidaryti nuomonę. Kaip ji atrodo Jums šiandien, pačiam asmeniškai susidūrus?*

—Apie kultūrinę veiklą šiek tiek žinojau iš lietuvių išeivių spaudos, tačiau dauguma vardų man nebuvo žinomi. Čia atvažiavus visi tie vardai pasidarė gyvi, o ne ant popieriaus lapo, o taipgi jų žymiai pagausėjo. Pamačiau gyvus poetus, rašytojus, kritikus... Simpoziume tas didelis būrys intelektualų iš JAV ir Kanados ar net Europos padarė labai didelį įspūdį. Tą kultūrinę veiklą reikėtų vystyti visom išgalėm. Tai būtina išeivijai ir Lietuvai. Nuomonių, problemų, pasaulėjautų įvairumas—reikalingi elementai. Kultūra kuriama šiame žemyne yra ir lietuviška, ir kartu kitokia: turi papildomų savybių... Susidarė įspūdis, kad jaunimas nuo to sąjūdžio jau atitolsta, bet tai natūralu...

Mane čia priėmė labai draugiškai, labai bičiuliškai globoja. Džiaugiuosi, kad ir knyga buvo taip nuoširdžiai priimta... Jūs, manau, pastebėjote, kokia jautri buvo publika literatūros vakaro metu? Aš su publika jaučiau pilną kontaktą. Esu įsitikinęs, kad tai turės įtakos ir mano tolimesniam kūrybiniam darbui... Per penkis metus su lietuviška auditorija neturėjau jokių susidūrimų, o štai ir vėl susitikau jos tokį gausų būrį!... Atvirai pasakysiu: pasisėmiau papildomų jėgų...

*—Jūsų vienintėlė čia pasirodžiusi knyga, taigi **Striptizas**, Lietuvoje irgi buvo išspausdinta keliais tęsiniais **Pergalės** žurnale, nors romanas aiškiai nebuvo sukirptas pagal socialistinio realizmo formas. Kaip manote: kodėl tai praėjo?*

—„Striptizas" žurnale buvo išspausdintas kaip eksperimentinis kūrinys, ir tuo metu, man rodos, savotiškai papildė prozą, parašytą kitomis išraiškos priemonėmis. Žurnalas jokių sąlygų nestatė ir nieko taisyti nereikalavo, bet, kada reikėjo pradėti knygą rinkti, leidykla atsisakė ją leisti. Paskui pasirodė ir kritiko straipsnis (A. Bučys, „Apnuogintas žmogus, apnuoginta proza", *Literatūra ir menas*, 1972). Bandant kūrinį aiškinti, prieita išvados, kad jis ydingas ideologine prasme... Nors kritikas nenuneigė mano ankstyvesnių darbų, o šį romaną lyg tai priešpastatė mano ankstyvesnei kūrybai...

*—Kaip reagavote į premijos paskyrimą? Kaip reaguojate į romano vertinimus lietuviškuose išeivijos laikraščiuose? Ypač norėčiau atkreipti dėmesį į kaikurių recenzentų užmetimus dėl knygoje randamos „blasfemijos" ar „pornografijos"...*

—Premija mane labai nudžiugino. Žinojau, kad ji metinė ir rimčiausia. Man ji dargi buvo pirmoji ir vienintelė, todėl ir buvo labai miela... Dar smagiau, kad ją gavau už naują kūrinį, gal ne visai lengvai skaitomą, reikalaujantį aktyvaus skaitytojo įsijungimo, gal būt net ir jo paties kūrybos... Be abejo, premijos suteikimas atnešė pripažinimą ir skaitytojų tarpe, pateikė jiems knygą kaip priimtiną... R. Šilbajorio, V.A. Jonyno ir V. Bagdonavičiaus recenzijas skaičiau su dideliu susidomėjimu. Man rodės, kad jie bandė įsigilinti į šios knygos problematiką ar stilistines savybes... Žinau, kad buvo ir mažiau palankių įvertinimų, bet ne visi jie mane ir

**(tęsinys 15-me psl.)**

Ir matau greta savęs dvi moteris, jums nematomas. Dvi motinas. Viena—Miriama Merienė, žydė. Ji pagimdė mane ir nuvedė, didžia motiniška meile apgobusi, per ankstyvąją vaikystę, kol kelio neužstojo žvyrduobė. Kita—Bronė Dainauskienė, beraštė lietuvė moteris, šešių vaikų motina. Ji apglėbė mane abiem rankom, paslėpė nuo piktų akių, atplėšusi nuo žvyrduobės, pagimdė iš naujo septintuoju savo vaiku ir nuvedė paslapčiom tolyn gyvenimu iki ankstyvosios jaunystės.

Kelmės žvyrduobėje guli motina, pagimdžiusi mane.

Kelmėje, septyniasdešimt penkių metų sulaukusi, gyvena mano antroji motina.

Į Kelmės sinagogą eidavau kažkada su tėvu melstis.

Paskui, dar vaikas būdamas, meldžiausi Kelmės bažnyčioje.

Ganiau bandą Kelmės dvare, prie trijų pušikių, ties kuriomis sušaudė motiną, ir mačiau, kokia nenatūraliai aukšta ir žalia žolė išaugo ant žvyro.

Kelmės kapinėse, lankydamas savo mirtimi mirusį Dainauską, praeidavau pro keletą vienodų kapų,—juose gulėjo tie, kurie šaudė prie pušikių.

Kelmė išmokė mane žvelgti į gyvenimą lietuvio akimis ir neužmiršti, kad esu žydas.

Kelmė yra mano Lietuva ir mano Jeruzalė.

Tame tur būt glūdi viskas: mano santykiai su žydų tauta ir Izraeliu, mano santykiai su lietuvių tauta ir Lietuva, mano vieta literatūroje ir kūrybiniai siekimai. Tame—aš, žmogus ir rašytojas,—paprastas ir sudėtingas, aiškus ir prieštaringas, kaip ir tos dvigubos šaknys, maitinančios mane.

**Icchokas Meras**